

Мовна особистість у полікультурному світі

Міжнародна науково-практична студентська конференція

11 квітня 2024 р.

Харків
2024

УДК 81'243=161.1
ББК 81
М - 75

М-75 Мовна особистість у полікультурному світі: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної студентської конференції, 11 квітня 2024 р. – Харків: ХНАДУ, 2024. – 89 с.

У збірнику представлено статті та доповіді учасників Міжнародної науково-практичної студентської конференції «Мовна особистість у полікультурному світі», в яких аналізуються проблеми вивчення української/англійської мови як іноземної, взаємозв'язку національних мов та національних культур, а також екстралінгвістичні, загальнокультурні, країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні характеристики мовної особистості іноземних студентів в умовах міжкультурного спілкування і толерантного ставлення до представників інших культур.

Для студентів, аспірантів та стажистів, які вивчають українську та англійську мови як іноземні, а також для викладачів і для всіх, хто цікавиться соціолінгвістичними проблемами міжкультурної комунікації та особливостями навчання іноземних студентів у ВНЗ України та інших країн.

© ХНАДУ, 2024

ЗМІСТ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вплив рис характеру на успішність навчання студента

Шенгюль Дженгізхан (Туреччина),

ст. викл. О.І. Артьомова, ХНАДУ, Харків3

Терміни-англізми в українській терміносистемі комп'ютерної галузі

Ху Шаоцзі (Китай),

доц. Архипенко Л.М., ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця, Харків6

Молодь у ХХІ столітті

Бабаєв Акмухаммет (Туркменістан),

ст. викл. О.С. Качинський, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків9

Сприйняття червоного кольору в арабській, африканській та українській культурах

Азізе Бадре-Еддіне (Марокко), Доракіс Феріелл (Кот-д'Івуар),

доц. Моргунова Н.С., ХНАДУ, Харків13

Особливості коротких текстових повідомлень у студентській англomовній інтернет-комунікації

Ядамсурен Хулан (Монголія),

доц. Н.О. Опришко, ХНАДУ, Харків18

Меми як сучасна форма комунікації

Лі Владислав (Туркменістан),

доц. Приходько С.О., ХНАДУ, Харків.....22

Національна специфіка стилю навчання арабських студентів

Аїт Саяд Аюб (Марокко), Еттабагі Ашраф (Марокко),

доц. Ж.М. Рагріна, ЗДМУ, Запоріжжя27

Тактильна комунікація як спосіб невербального спілкування

Абуменділ Яссін (Марокко), Лагдач Мохаммед (Марокко),

ст. викл. А.К. Репетун, ЗДМУ, Запоріжжя32

Значення і походження інтернаціональних імен

Ядамсурен Хулан (Монголія),

ст. викл. В.В. Тараненко, ХНАДУ, Харків37

Українські та марокканські вірування і прикмети: схожість та відмінності

Бай Ая (Марокко)

доц. Уварова Т.Ю., ХНАДУ, Харків42

Всесвітня культурна спадщина Марії Примаченко

Огіфо Проспер Огевеваре (Нігерія),

ст. викл. Н.В. Ушакова, ХНАДУ, Харків46

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВОЗНАВСТВА: КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

Лінгвістичні особливості дієслів володіння в українській та французькій мовах

Мааруї Омар (Марокко),
ст. викл. О.І. Артёмова, ХНАДУ, Харків.....50

Арабські запозичення в українській мові

Любане Сундус (Марокко)
доц. О.М. Вержанська, ХНУ імені В.Н. Каразіна, Харків53

Особливості порядку слів в українській, англійській і французькій мовах

Мааруї Омар (Марокко),
доц. Н.О. Опришко ХНАДУ, Харків58

Національно-культурна специфіка жіночого імені в арабській культурі

Ель Кірам Салма (Марокко)
доц. Рязанцева Д.В., ХНАДУ, Харків61

Категорії «ЖИТТЯ» та «СМЕРТЬ» в українських та азербайджанських прислів'ях

Сеїдов Сінан (Азербайджан)
доц. Семененко І.Є., ХНАДУ, Харків65

Історія створення фінікійського алфавіту

Лага Бараа (Ліван),
доц. О.М. Ставнича, СумДУ, м. Суми70

Інтернаціональні слова або «хибні друзі перекладача»

Огіфо Проспер Онегевваре (Нігерія),
ст. викл. В.В. Тараненко, ХНАДУ, Харків74

Література Марокко арабською мовою

Мааруї Омар (Марокко),
ст. викл. Н.В. Ушакова, ХНАДУ, Харків79

Наголос як «пульс» слова

Вагне Куадіо Сімеон(Кот-д'Івуар), Уаттара Хуссан(Кот-д'Івуар),
доц. І. М. Феєко, ЛНУ ім. І.Я. Франка, Львів82

Вплив рис характеру на успішність навчання студента

Шенгюль Дженгізхан (Туреччина)

Науковий керівник – старший викладач О.І. Артёмова

ХНАДУ, м. Харків

Кожна людина – це індивідуальність зі своїми поглядами, принципами, здібностями і навичками, які необхідні для життя. Одні люди легко досягають успіху в навчанні, а інші прикладають неймовірні зусилля, щоб стати успішним. У залежності від здібностей, сили волі, організованості учнів можна умовно розділити на такі категорії:

1. Здобувачі освіти, які отримують успіх у навчанні без особливої праці. Вони дуже легко заглиблюються в складні завдання і їм легко сприймати інформацію. Таке успішне навчання має і свої мінуси. Це, насамперед, лінь й ілюзія легкості життя. Вони вважають, що так само, як і в школі, їм вдається досягти успіху, не докладаючи значних зусиль.

2. Працьовиті студенти, які завойовують успішність у навчанні, завдяки своїй посидючості й запасу терпіння. Зі шкільної лави такі учні готові до труднощів життя, адже вони заздалегідь знають про те, що нічого не дається легко. Єдиним мінусом такого підходу в навчанні є надмірна тривожність через можливі поразки.

3. Студенти, які не бажають отримувати знання в навчальному закладі. Це лініві люди, які прийшли у вуз, щоб отримати диплом. Вони отримують погані оцінки і не турбуються про те, щоб їх виправити. Але, незважаючи на низькі показники успішності в навчанні, вони намагаються довести, що можуть добре проявити себе в інших сферах діяльності.

Адже для того, щоб стати успішним під час навчання у вузі, студенту треба запам'ятати кілька нескладних правил. Навчитися планувати свій робочий день. Чим більше справ заплановано, тим більше студент зможе зробити. Ця істина, яка перевірена не одним поколінням. Можна взяти аркуш паперу і чітко планувати всі свої справи, а ввечері з приємним почуттям виконаного обов'язку викреслювати все те, що зроблено за весь день. Також важливо позбутися лінії відшукати свої джерела натхнення і заряду енергією. Потрібно щодня виконувати домашні завдання, навіть якщо викладачі нічого не задають. Корисно буде повторювати пройдений матеріал, це дозволить освіжити трохи призабуті знання, а також сприяє тренуванню пам'яті, щоб надалі легше досягти успіху в будь-якій сфері. При виконанні домашньої роботи можна розділити завдання на прості й складні. Спочатку можна зробити складні, а потім прості. Такий підхід підвищить успішність у навчанні. А після будь-якого розумового навантаження варто згадати про фізичні вправи.

Є і більш глобальні положення, які треба враховувати в період навчання у вузі. Виявляється набагато важливіше не навчання, а виховання якостей характеру, які можуть сприяти успіху як в навчанні, так і в житті. Людина повинна навчитися поважати будь-якого викладача, який йому дає знання. І навіть в тому випадку, коли на уроці учень не отримує нових знань, у зв'язку з тим, що або він вже знає предмет, або викладач не може пояснити матеріал кваліфіковано. Але, навчившись поважати, учень, по-перше, під час уроку зможе переконатися, що він вже володіє всією інформацією, яку дає викладач.

А, по-друге, якщо навіть викладач має поганий характер, а учень все-таки намагається виявляти до нього повагу, він напрацьовує терпимість і повагу до думки інших людей, і в результаті за один такий урок він працює над якимись не дуже гарними рисами характеру, від яких він і повинен позбутися.

Кожна людина і подія вчать нас по іншому сприймати наше життя. Тому немає причин не прислухатися до наших вчителів. Проте, якщо викладач з неповагою ставиться до іншої людини, його не завжди потрібно слухати. В цей

момент потрібно подумки у нього попросити вибачення, виховуючи при цьому в собі толерантність і лагідність в характері.

Отже, виходить, що виховання хороших якостей характеру важливіше, ніж вивчення інформативних знань. Тому треба налаштовувати своїх студентів на те, щоб вони вчилися виховувати в собі гарні якості характеру. Здатність вчитися багато в чому залежить від сили характеру. Людина, якій виховали правильний характер, незважаючи на оцінки в її дипломі, може дуже добре підготуватися до іспитів. Тому що у нього частіше, ніж у інших проявляється сильне натхнення. А натхнення – це сила розуму, а не знання інформації.

Не завжди успіх у житті визначається успіхами у навчанні. Не факт, що відмінник, закінчивши навчальний заклад, вдало впишеться в реальні рамки життя, в якому немає кому тебе оцінювати. Оцінює саме життя: чи є гідна робота, сімейне щастя, відчуття повноти життя, або їх відсутність.

У вищих навчальних закладах, на жаль, недалеко відійшли від початкової школи. Лектор диктує, студенти записують. Таке відчуття, що ніхто не знайомий з комп'ютером, хоча він є у кожного студента. Адже так просто вирішити проблему нудних лекцій під диктовку, навіть в аудиторії без підтримки технічних засобів: наприклад, роздати студентам роздруківку лекції, в результаті чого маємо багато часу для обговорення питань і прикладів, якими наповнена голова лектора які збагачують його. І лекція стає більш живою, її хід програмують самі студенти, – адже вона для них, а не для лектора, який зачитує лекцію 101 раз. Погодьтеся, читати (в прямому розумінні цього слова) вміє кожен. Наприклад, вчений складає і роздає текст таким ось «читцям», які з розстановками і виразом читають його студентам. Студент вивчив «від сих до сих» і переказав на практичному занятті або іспиті. Став він розумніший? От, звичайно, перебільшений алгоритм викладання у вузі.

Безсумнівно, зустрічаються педагоги від Бога, які вкладають в даний процес особисте розуміння того, як він повинен відбуватися. Але йде вчитель в інший вуз, школу, і знову бачимо «вивчив від сих до сих, переказав». Школа,

безумовно, дає базу знань, якими кожен розпоряджається на свій розсуд. Медаліст, якому пророкували щасливе майбутнє, може згодом стати невдахою. Але якщо за час навчання у вузі студент зрозумів, чого йому хочеться від життя, що йому подобається робити, навчився спілкуватися і спрямовувати свої сили на визначенні цілі, то незалежно від оцінки в дипломі він стане щасливою людиною.

І все-таки в житті існує і просто удача. Але успіх приходить до тих, хто вірить в свої сили, налаштований на успіх і має позитивну установку. Зробити це можна в тому числі, за допомогою сили слова.

Ще в давні часи люди зрозуміли, що слова, сказані з переконаністю і неодноразово повторювані, здатні чинити сильний вплив на життя і долю людини. Було помічено, що часте вживання слів з різко негативним значенням призводить до збільшення проблем, і, навпаки, більший відсоток в мові «позитивних» слів дає людині таку силу, що той виплутується з найскладніших життєвих ситуацій і досягне успіху. Сучасні психологи підтвердили, що слова, часто вимовлені нами, відкладаються у підсвідомості і викликають особливу реакцію організму, впливаючи на нашу поведінку і життя в цілому. Ось список зі слів, які допоможуть повернути успіх кожній людині: удача, успіх, любов, подяка, впевненість та надія.

Література:

1. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи / за заг. ред. О.Г. Мороза . К.: НПУ. 2003. 267 с.
2. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. К.: Каравела. 2020. 418 с.

Терміни-англізми в українській терміносистемі комп'ютерної галузі

Ху Шаоцзі (Китай)

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Архипенко Л.М.

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Комп'ютерна термінологія одна з найбільш динамічних систем спеціальної лексики української мови, що пояснюється науковим прогресом в галузі комп'ютерних технологій. Появу нової комп'ютерної лексики спричиняє потреба називання нових видів технічних пристроїв, програмного забезпечення, постійне їх оновлення та вдосконалення, адже, як слушно зауважує Л. Архипенко, «<...> терміни, як й інші знаки національної мови, не статичні, а постійно змінюються під час еволюції суспільства і його сфер діяльності – наукової, технічної, виробничої, економічної, політичної тощо. Усі найважливіші періоди створення, існування й функціонування термінів не випадкові, а формують певну структуру просторово-часових зв'язків, систему понятійно-категоріальних зв'язків, відносин, функцій» [2, с.117].

Одним з найефективніших способів утворення комп'ютерних термінів як в українській, так і в інших мовах, є запозичення, зокрема з англійської. Таку ситуацію пояснює те, що в основному програмне забезпечення виробляють в англомовних країнах.

Аналізування джерельної бази матеріалу для дослідження дозволило виділити основні способи запозичування: *прямі запозичення, кальки тф напівкальки (гібриди)*. Розглянемо детальніше терміни, запозичені в різні способи.

Прямі запозичення – це іншомовні слова чи фразеологізми, що потрапили у нове мовне середовище й зберегли свої звукових особливості, наприклад, *файл (англ. file)*. Серед прямих запозичених термінів виділяють власне прямі та трансформовані [1; 3; 4]. Власне прямими запозиченнями є слова, запозичені в тій самій формі, що властива їм в мові-джерелі, наприклад: *interface – інтерфейс, scanner – сканер, server – сервер*. З власне прямими запозиченнями пов'язують поняття транскрибування та транслітерації. Транскрибування – це передавання звуків іншомовного слова українськими літерами: *driver – драйвер, byte – байт*. Транслітерація передбачає передачу літер одного письма знаками іншого: *processor – процесор, monitor – монітор, script – скрипт*. За правилами

українського словотвору шляхом додавання до твірної основи запозичених термінів афіксів утворюються трансформовані запозичення: *interactive* – *інтерактивний*, *compilation* – *компіляція*.

Калькування – це (франц. *calque* – копія, прозорий папір або тканина; пор. також англ. *translation loan-word*, *calque*, нім. *Übersetzungslehnwort*, ісп. *calco*) – слово або вислів, утворені за зразком іншого слова чи вислову внаслідок буквального перекладу його частин з іншої мови [6, с. 9]. Це такі терміни, як: *кіберпростір* – *cyberspace*, *жорсткий диск* – *hard disk*, *доступ* – *access*, *пароль* – *password*, *швидкі (гарячі) клавіші* – *quick keys* тощо. Розрізняють кальки лексичні та семантичні. До *семантичних кальок* належать запозичення одного із значень слова, що спричиняє появу його нового лексико-семантичного варіанта: *user manual* – *посібник користувача*, *installation* – *установка*, *keyboard* – *клавіатура*, *protection key* – *ключ захисту*, *mail* – *пошта*, *user* – *користувач*, *floppy disk* – *дискета*, *screen* – *екран*, *folder* – *папка*, *box* – *вікно*. Створене відповідно до іншомовної словотвірної моделі, але з матеріалу мови-реципієнта, слово називають *лексичною або словотвірною калькою*. Наприклад: *disk drive* – *дисковод*, *reloading* – *перезавантаження*, *data carrier* – *носіїв інформації*, *main memory* – *оперативна пам'ять*. До *напівкальок* або *гібридів* відносять терміни, утворені шляхом поєднання двох попередніх видів: *temporary file* – *тимчасовий файл*, *flash drive* – *флеш-накопичувач*, *database* – *база даних*, *sound card* – *звукова карта*, *електронна адреса* – *електронна адреса*, *dialogue box* – *діалогове вікно*.

Серед запозичень в термінологію комп'ютерної галузі частотні скорочення й аббревіатури: *IP address* – *IP адреса*, *PDF file* – *PDF файл*.

Аналізування комп'ютерних термінів-запозичень підтверджує доволі високу частотність різних способів запозичування. Найактивнішими є калькування, а також транслітерація та транскрибування. У досліджуваному матеріалі, який склав 928 термінів, калькованим лексемами є 48 % запозичень, 37 % – транслітеровані та транскрибовані терміноодиниці, а 15% – напівкальки.

Отже, здійснений аналіз комп'ютерних термінів дозволяє стверджувати, що українська термінологія комп'ютерної галузі остаточно ще не сформована й продовжує розвиватися, що засвідчує її постійне поповнення значною кількістю нової запозиченої лексики.

Література:

1. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX - початку XXI ст.): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2005. 20 с.
2. Архипенко Л.М. Термінологічна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі інтернет-видання «економічна правда»). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 2 Ч. 1. 2020. С. 112-118. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/22.pdf
3. Архипенко Л. М. Особливості адаптації запозичень з німецької мови в системі української економічної термінології. URL: <http://surl.li/rvfy0>
4. Архипенко Л.М. Особливості засвоєння англіцизмів українською економічною терміносистемою. URL: https://www.skced.hneu.edu.ua/files/hneu-lystopad_-2020-pechat.pdf#page=264
5. Архипенко Л.М. Особливості функціонування запозиченої лексики як джерела найменування в сучасних публіцистичних текстах. Закарпатські філологічні студії. Випуск 26. Том 1. С. 9-14. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/26/part_1/26-1_2022.pdf#page=9
6. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 2. Донецьк: ДонДУ, 2012. 350 с. URL: <http://surl.li/dllgp>

Молодь у XXI столітті

Бабасєв Акмухаммет (Туркменістан)

науковий керівник – ст. викл. О.С.Качинський

ХНУ ім. В.Н.Каразіна, м. Харків

XXI століття ознаменоване різким загостренням соціальних проблем молоді у різних країнах світу. У більшості з них молодь приблизно вдвічі частіше, ніж представники старших вікових категорій, опиняється в маргінальному становищі при виборі місця праці, непропорційно великою є її частка в когорті безробітних, найнижчими показниками характеризується рівень її доходів й стартові можливості отримання освіти та самоствердження. Водночас молодь є майбутнє держави. Тому проблеми молоді хвилювали суспільство в усі часи: і тоді, коли сучасні люди похилого віку були молодими і

коли їх батькам було по вісімнадцять, і вони тільки вибирали якою дорогою їм піти. Але «століття нинішнє» і «століття минуле» завжди в протиріччі. Те, що старшому поколінню здається необхідним, для молодих людей звучить безглуздо і смішно. І так буде завжди. Але чому нам здається, що старше покоління завжди не праве, що шукає витoki проблем, коли вони на поверхні або шукає їх не там? Напевно, тому, що в сучасної молоді не так сильно розвинене почуття відповідальності, або воно ще не сильно вкоренилося в молодих душах. Коли тобі вісімнадцять років, то здається, що ти повний сил і все життя попереду. І завжди попереду є достатньо часу, щоб виправити будь-які помилки.

Але в житті все інакше. У сучасному суспільстві дуже гостро стоїть проблема наркоманії та смертності. Гострота її пов'язана ще і з тим, що це в основному біда молодих. Зневірені, нікому не потрібні підлітки, які не потрібні в першу чергу собі, намагаються знайти заспокоєння в грамах і кілограмах наркотиків. Їм здається, що нічого не станеться, якщо спробувати один раз, а потім зупинитися. Але ми всі добре знаємо, що це не так. Старше покоління, лікарі і психологи, знають, що навіть одна ін'єкція здатна перетворити все життя в низку днів, проведених в пошуках чергової порції наркотику. Наркомани – це люди, що добровільно погодилися прожити лише п'ять років після першої «дозы». Тому що п'ять років – це межа, що відпущена наркоману. Людство вже переступило столітній рубіж боротьби з наркоманією. ООН офіційно визнає: наркоситуація погіршується з кожним роком. А проблема наркотизації населення є третьою за значимістю загрозою для людської цивілізації після ядерної та екологічної.

Аналіз досліджень українських вчених свідчить, що серед наркоманів 80% складає молодь, у тому числі 40% – неповнолітні. Щорічно у скоєнні тяжких злочинів бере участь більше 25 тисяч молодих людей. На тлі світової статистики ситуація в Туркменістані також виглядає досить трагічно. Представники правоохоронних органів говорять про

наркоманію як про загрозу національній безпеці. Наркоманія призводить до важких психічних, особистісних і поведінкових розладів, адміністративних правопорушень і кримінальних злочинів, залишення освітніх установ, бродяжництва, зараження гепатитом, СНІДом та іншими захворюваннями. Вживання дітьми і молоддю психотропних речовин, перетворилося на серйозну соціальну, педагогічну і медичну проблему Туркменістану.

Загрозливо виглядає процес підвищення питомої ваги молоді серед людей, які добровільно відходять з життя. Феномен самогубства все більше набирає молодого обличчя (особливо у віці 15–19 років). Щороку величезна кількість людей вирішує покінчити життя самогубством. За даними ВООЗ, щороку в світі реєструється близько 1 мільйона суїциду. Самогубство знаходиться на третьому місці серед причин смерті підлітків у всьому світі. На думку медиків, психіатрія минулого вважала, що практично всі самогубці – люди, які мають психічні розлади. Зараз же фахівці основні причини суїциду серед неповнолітніх бачать в нерозділеному коханні, конфліктах з батьками і однолітками, страху перед майбутнім і самоті. Щорічно кожен дванадцятий підліток намагається зробити спробу самогубства. ВООЗ налічує 800 причин самогубств. З них, 41% – невідомі, 19% – страх перед покаранням, 18% – душевна хвороба, 18% – домашні засмучення, 6% – пристрасті, 3% – грошові втрати, 1,4% – пересиченість життям, 1,2% – фізичні хвороби. І саме в рішенні цих проблем необхідна допомога старшого покоління: психологічна, моральна і медична. І ця проблема вирішується, хоча і не так скоро, як хотілося б.

З наркоманією нерозривно пов'язана проблема самовизначення і пошуку себе в житті, втрата відповідальності і майбутнього. Насправді це страшно. Людина, зневірена в собі і своїх силах, – це небезпечна людина. Небезпечна, перш за все, для себе. А сучасним молодим людям це властиво. Тут теж необхідна допомога дорослих. Пояснити молодій людині, що все в його силах, що варто тільки захотіти і докласти зусилля, і справа почне рухатися. Не

потрібно потурати юнацькому максималізму, принцип якого або все, або нічого. Краще спокійно і ненав'язливо пояснити, що якщо кожен день робити один крок до чогось бажаного, то через рік буде вже триста шістдесят п'ять кроків, а це, погодьтеся, немало. Коріння будь-яких проблем лежать в психології, в свідомості людини, і якщо хочеться що-небудь змінити в житті, то починати потрібно перш за все зі зміни себе і свого ставлення до світу. Але не варто думати, що сучасна молодь тільки вживає наркотики і безцільно шукає, чим би зайнятися в житті. Це не так! Дуже багато в наш час мають величезну спрагу вчитися. Це цілеспрямовані люди, які вчаться в декількох університетах, підробляють вечорами, а в вихідні пишуть статті для публікацій в товсті наукові журнали. Саме за такими майбутнє. Але і тут теж існують проблеми. Такі молоді люди, наприклад, не бачать свого майбутнього в Україні. Захистивши кандидатську, вони розуміють, що прожити на скромну зарплату кандидата наук практично неможливо. На Заході вони були б шанованими людьми. Університети виділяли б їм стипендії на проведення досліджень, наприклад в області генної інженерії, і різні інститути запрошували б читати лекції для своїх співробітників. В Україні все по-іншому. Однак, не всі їдуть на Захід, спокусившись швидким заробітком, багато хто залишається і продовжує тягнути українську науку вперед. Чи оцінять їх? Чи не зневіряться вони в своїх силах і не будуть шукати рішення проблем в горезвісних грамах і кілограмах або в літрах? Невідомо. Але це ще одна проблема сучасної молоді, і над нею необхідно дуже серйозно подумати уряду.

Дійсно, проблеми хвилюють сучасну молодь різноманітні. Сьогоднішні молоді люди здаються набагато дорослішим своїх однолітків 60-х або 70-х років. Але це означає також і те, що сьогоднішня молодь розумнішає і розуміє, що сподіватися, окрім як на себе, ні на кого. Ось це і є той переломний пункт. Зрозумівши це, хтось ступає на слизький шлях забуття, а хтось наполегливо, з усіх сил продовжує боротися. І ті, хто продовжує боротися, заслуговують на повагу.

Напевно, проблема безпеки також хвилює сьогоднішню молодь. Безпеки не тільки фізичної, а й соціальної захищеності. Ці проблеми, що хвилюють нинішнє покоління молодих людей, все ті ж самі, що і у старшого покоління. Вони абсолютно нічим не відрізняються. Просто в молодості все сприймається набагато гостріше, ніж в зрілі роки, і хочеться все зробити відразу (знову спливає юнацький максималізм). Але, загалом і в цілому, наша сьогоднішня молодь прекрасна. В рядах її ми все ж бачимо більше студентів, ніж тих, що не вчаться; більше тих, що працюють, ніж наркоманів, більше багатих, ніж бідних. І це не може не радувати. Пройде час, і сьогоднішні молоді люди будуть вирішувати проблеми двадцять першого століття, застосовуючи свій досвід, нелегко засвоєний ними на рубежі тисячоліть. А поки вони продовжують жити і радіти життю, і вирішувати нагальні проблеми. І вони вирішують їх, бо «дорогу подужає той, хто йде».

**Сприйняття червоного кольору в арабській,
африканській та українській культурах**

Азізе Бадре-Еддіне (Марокко), Доракіс Феріелл (Кот-д'Івуар)

Науковий керівник – к. психол. н., доцент Моргунова Н.С.,

ХНАДУ, м. Харків

Колір є одним з головних показників здібності людини відчувати і сприймати навколишній світ як з погляду фізіології, так і з погляду психології. Ці типи сприйняття реалізуються через певні асоціації, символи. Зорові асоціативні образи у лінгвістичній формі презентуються через окремі слова, ідіоми, фразеологізми, стають орієнтирами для створення картини світу як індивідуума, так і всього народу.

Фізичне сприйняття світла і кольору в усіх людей однаково, проте інтерпретація сприйняття кольорів, їх відтінків у різних народів неоднакові. Кожен із нас співвідносить цю інформацію зі своїми уявленнями про

навколишній світ, з картиною світу, властивою йому як представнику культури певного народу.

Мета нашого дослідження полягає в комплексному аналізі сприйняття червоного кольору в арабській, африканській та українській культурах.

Символіка кольору у національній картині світу арабів різноманітна. Це тому, що в арабів відсутнє єдине сприйняття навколишнього світу. Араби є багатоликим, багатовекторним соціально-економічним і культурним співтовариством.

Історично червоний колір («ахмар») для арабів – це колір правителів Мекки за часів Мухаммеда. Червоний колір для мусульман символізував любов, вважався священним та магічним. Червоний колір сприймається арабами як колір кохання, родючості, здоров'я. Він захищає від злих духів, хвороб. Червоний символізує зовнішню красу і красу довкілля. Всі ці асоціації виражені в словах: «краса червона», «червоніша за вечірню зорю» – так характеризують дуже яскравий червоний колір або дуже збентежену людину.

Але водночас червоний колір є символом напруженої та важкої праці, боротьби та війни, гніву та люті. Його часто асоціюють із конфліктами. Червоний колір як колір крові сприймає дуже багато народів. Напевно, тому у багатьох державних прапорах, зокрема й арабських країн, є цей колір. Адже боротьба за свободу та незалежність ніколи не проходить мирним шляхом. Тому арабський вираз «червона смерть» означає насильницьку смерть.

Червоний колір сприймається арабами як символ спеки, розпеченої від спеки землі. У такі спекотні дні земля має червонуватий відтінок, тому араби називають його «полуденним почервонінням». Червоний колір для арабів – це також колір пекельного полум'я.

І все ж у більшості випадків червоний колір у арабів є кольором життєвої енергії, хоробрості та пристрасних почуттів. Араби люблять яскраві рубіни та розкішні троянди. Це третій основний колір (після білого та чорного) і один із чотирьох кольорів мусульманської веселки.

В арабських країнах існують вислови, що містять дієслівні форми, до складу яких входить поняття «червоний» як компонент позначення кольору. Наприклад, у Сирії кажуть: «Почервоніти краще, ніж відчувати смуток», а в Кувейті є схожий за змістом вираз: «Краще один раз почервоніти, аніж весь час бліднути і чахнути». Обидва ці прислів'я означають, що краще зробити один раз щось сміливе і рішуче, ніж страждати і чахнути від усвідомлення того, що нічого не зробив, коли була можливість.

Червоний колір також поєднує в парі різні предмети: «Два червоні» – це характеристика або м'яса і хліба, або м'яса і вина, але також золота і шафрану, так як в арабських країнах широко використовується золото з високим вмістом міді, що надає червоний відтінок металу, а колір шафрану коливається від яскраво-жовтого до яскраво-червоного.

В арабському національному одязі багато червоного кольору, особливо в алжирських та марокканських жіночих костюмах.

Кількість кольорів у палітрі кольорів різних мов неоднакова. Так, в українській мові виділяють сім кольорів веселки: червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий. А в мові народів Нігерії – три основні кольорові позначення: одне – для зеленого, темно-синього та фіолетового, друге – для блакитного та світло-сірого, третє – для коричневого, червоного, помаранчевого та жовтого. Невідповідність у кількості палітри кольорів, що виділяється, пояснюється різним угрупованням відтінків усередині одного кольору.

Червоний колір зустрічався вже в наскальному живописі африканських народів. Для народу ндембу, наприклад, червоний виражає речі, виготовлені з крові чи червоної глини. Навіть ім'я першої людини, Адам, означає «червона глина». Також в африканських народів існує чіткий поділ предметів червоного кольору на дві категорії за такими параметрами, як «добро» та «зло». Червоний колір як символ крові, без якої людина не може жити, наділяє ці предмети

«злою» або «доброю» силою. Можна дійти невтішного висновку, що сила – найважливіше із значень червоного для африканських народів.

Важливу роль відігравав червоний колір та в обрядах. У ритуалі, присвяченому народженню дитини, новонародженому наносилися червоні крапки на голову та інші частини тіла для того, щоб вона росла здоровою і сильною. Коли хлопчик із африканського племені проходить обряд ініціації та стає чоловіком, його тіло фарбують у червоний колір, що символізує енергію життя у дорослому стані. У Нігерії червоний колір використовується також у жіночих ритуалах, означаючи перетворення дівчинки на жінку.

Червоний колір також виконував функцію оберегу. Наприклад, малюнок червоної руки перед входом у житло виконував функцію відлякування демонів. Нанесена фарба на обличчі воїна племені, на думку африканців, обов'язково надасть йому духовної та тілесної сили та хоробрості, залякає ворогів.

Зазначимо, що червоний колір має в африканській культурі амбівалентну символіку. Поєднання білого та червоного кольорів носить життєстверджуючий характер, символізує добрі сили, могутність, владу та багатство. Поєднання чорного та червоного кольорів посилює «злий» характер червоного кольору, є символом злих чаклунських сил.

В африканській картині світу червоний є ще й символом пристрасті. Але у культурі Нігерії цей символ слід використовувати обережно. Наприклад, червоні квіти можна дарувати тим, кого справді дуже любиш. Чоловік не повинен дарувати червоні квіти дівчині, якщо вона не є його нареченою.

Червоний колір має дуже сильну, досить грубу енергію. З одного боку сприяє активності, підвищує життєву енергію людини, з другого, може викликати негативні емоції, гнів, афективну поведінку. Як і в арабських народів, в африканських народів червоний колір на прапорі є символом боротьби та революції.

Червоний колір є невід'ємною частиною культури українського народу, який виробив особливе ставлення до цього кольору: саме червоний колір з

давніх-давен був символом здоров'я, краси, свята і завжди супроводжувався додатковим, частіше позитивним значенням.

Червоний колір в українській культурі – символ вогню, життя. Червоний колір асоціювався з вогнем, оскільки древні слов'яни були вогнепоклонниками. Вогонь символізує сонце, тому його наділяли тими самими властивостями. А також це чудовий захист від усього поганого. «Сонечко червоне» – дає життя; «весна-червона» – дає нове життя рослинам та тваринам; «червоне літо» – святкування життя; «червона дівчина» – гарна дівчина, сповнена сил і здоров'я. Червоний колір Ярили-сонця пов'язаний з весною, родючістю, життям, що відроджує природу життя весняним сонцем. Більшість української вишивки була червоного кольору, як символ життя, кохання. Цей колір оберігає живе. Дівчата вплітали червоні стрічки у волосся, носили червоне намисто, чоботи та одяг.

В українській культурі «червоний» означає «світлий», «яскравий», «хороший», «красивий», «багатий», «веселий». «Червона хата» – чиста, «червоне життя» - задоволеність, надлишок. Червоний колір родючості, задоволеності, символ радості, життя. Українці здавна вважали, що цей колір має захисні властивості і використовували його в одязі як оберег. Червону нитку часто застосовували навіть як лікувальний засіб від болю в суглобах, лихоманки, переляку, прив'язуючи на руку чи ногу. Вважалося, що одяг або предмет червоного кольору може захистити його власника від небезпечних тварин, таких як змія чи вовк. Червоний колір символізує також достаток, родючість.

Але червоний – це не тільки оберег та ліки, а й колір потойбічного світу, демонічних сил. В українській міфології очі у русалок, відьом червоного кольору, як і шкіра у чортів, волосся у домовика тощо. «Рудий та червоний – людина небезпечна», – говорили в народі.

Червоний колір в українців, як і в арабській, африканській культурі, може символізувати і боротьбу, гнів, важку працю, напругу сил, концентрацію

енергії. Таким чином, люди з давніх часів надавали особливого значення червоному кольору. І сьогодні у сприйнятті більшості народів червоний колір залишається амбівалентним символом. Він символізує енергію та силу, свято та любов. З іншого боку – небезпеку, жорстокість, агресію.

І в українській, і в африканській, і в арабській культурах червоний колір має багато спільного у символіці. Але зазначимо, що при цьому в сприйнятті африканців червоний колір в першу чергу асоціюється з кров'ю як силою, що творить або руйнує, а для української картини світу він більше пов'язаний з вогнем. Це більшою мірою колір радості та краси. Для арабських народів червоний майже позбавлений негативного значення – це всесильний колір життєвої енергії, хоробрості та пристрасних почуттів. Усі описані відмінності відбивають національну культурну своєрідність народів світу.

Особливості коротких текстових повідомлень у студентській англомовній інтернет-комунікації

Ядамсурен Хулан (Монголія)

Науковий керівник – доц. Опришко Н.О.

ХНАДУ, м. Харків

З розвитком інформаційних та інтернет-технологій людство отримало можливість обмінюватися текстовими повідомленнями практично миттєво, в режимі реального часу. Зазвичай такі повідомлення складаються з обмежених кількостей символів, що визначає особливості їх функціонування в різних мовах. Це призвело до нових форм мови спілкування, які є способами мовної економії в Інтернет-тексті. Найпоширенішим з них є Weblish (Web English), оскільки 90% інформації в мережі Інтернет є англійською мовою і водночас є мовою спілкування для 1 100 000 000 осіб у світі, а для 400 млн. з них – рідною мовою.

Мовленнєва економія тексту в комунікації стала актуальною ще в епоху звичайних мобільних телефонів, коли найпопулярнішим методом передачі коротких повідомлень були SMS (Short Message Service). Кількість символів у них була обмежена, вартість повідомлення зростала пропорційно до його розмірів, а отже, слід було створити такі форми письмової комунікації, які дозволяли б вмістити максимальну кількість інформації в мінімальну кількість символів. З поширенням смартфонів все більшої популярності набувають різноманітні служби миттєвої передачі повідомлень: Viber, WhatsApp, Facebook Messenger, Telegram та ін. Як правило, кількість символів у них майже або ніколи не обмежена, і тим не менш такі засоби мовної економії, як Weblish, до досі є актуальними. Здебільшого це пов'язано з бажанням комунікантів обмінятися інформацією у найкоротші терміни, тобто використання скорописного варіанта мови спрощує і прискорює комунікацію. Це явище відоме у сучасній лінгвістиці як «текстизм».

Механіка процесу досить проста. Користувачі відправляють повідомлення в скороченні, щоб зменшити кількість літер для швидшої відповіді, і ця звичка повторюється настільки часто і такою великою кількістю користувачів, що стає своєрідною нормою спілкування. Терлоу визначає текстизм як «нову мову текстових повідомлень, яка зазвичай включає використання скорочених слів або фраз» [1, с. 20]. Ці аббревіатури поділяються на категорії, які включають усичення слів (наприклад, слово «vid» замість «video»), скорочення за рахунок голосних («msg» замість message), «випадання» (відсутність) букв, що не читаються / не вимовляються в кінці слова, акроніми, ініціалізми («lol» замість «laugh out loud» для позначення гучного сміху), омофони букв/цифр (зрощення «2nite» замість лексеми «tonight»), орфографічні помилки, нетрадиційні варіанти написання та наголоси, стилізації («wassup» замість «what's up»).

Зупинимося детальніше на основних категоріях, притаманних текстизму.

1. Емодзі та друкарські символи

Емодзі (від яп. 絵 - картинка і штани - знак, символ; [emoʦi]), або смайлики – це тип піктограм, які передають емоції у вигляді обличчя. Найчастіше у світі використовуються такі емодзі, як :) (усмішка) та <3 (серце). Друкарські символи, з іншого боку, є одним або кількома знаками зі значенням цілого слова, наприклад, «zzzz», що означає сон, втому або нудьгу. Множинна пунктуація типу "!!!" "???" використовуються для акценту, «...» для вираження міркування.

2. Цифро-літерні омофони

Вони також називаються логограмами, фонетичним скороченням чи силабограмами. Ці літери або цифри використовуються для позначення слова або його частини і пов'язані в основному з вимовою (однаковою або близькою) компонентів, що взаємозамінюються. Прикладами цього є: «с u l8r» («see you later»), де «с u» являє собою буквенний омофон, а «l8r» – числовий, а так само «wuu2» (what you up to) and «ne1» («anyone»).

3. Скорочення та «випадання» (вирізки)

Скорочення – це слова із відсутніми кінцевими літерами. Дні та місяці зазвичай скорочуються. Приклади цього: «Sun» та «Feb» замість «Sunday» та «February» відповідно. Скорочення також є слова з пропущеними середніми літерами, зазвичай голосними, наприклад, «txt» (замість «text») та «hmrk» (замість «homework»).

Вирізки зазвичай є випадання (пропущення при наборі на клавіатурі), наприклад, відкидання останнього -g в дієслівних формах, типу «goin» або «comin», відсутність так званої «німої» е в словах типу «hav» або «ankl») і т.д.

4. Аббревіатури

Аббревіатури, або ініціалізм – це слова, скорочені до їх початкових (великих) букв. Вони часто зустрічаються в літературній мові (всі функціональні стилі): UN (ООН), ХНАДУ, ФППГ і т.п. Але якщо говорити про явище текстизму, тут ініціалізми, як правило, неформальні: «omg» найчастіше використовується

замість «oh my god», «bf» замість «boyfriend», ІМНО для заміни виразу «in my humble opinion», а «ttyl» – замість «Talk to you later».

5. Нетрадиційне написання та стилізація акценту

Нетрадиційні варіанти написання слідують правильному буквенно-звуковому оформленню слова у досліджуваному нами мові, але вони є стандартним написанням цього конкретного слова, наприклад, «sum» замість «some», «thanx» замість «thanks», і ненормована буква k у слові "skool". Стилiзація акценту широко використовується в англomовному молодiжному сленгу, в якому слова пишуться, наприклад, вiдповiдно до особливостей територiального або соцiального дiалекту, наприклад, wanna (want to), gonna (going to) та dat (that).

6. Інші форми

До перерахованих вище груп характерних для текстизму явищ не належать слова з ономатопічним значенням (звуконаслідування), наприклад, haha або zzz. Також досить часто зустрічаються пропущені апострофи (cant / can't), навмисні друкарські помилки (are / our).

Слова або висловлювання, що використовують дві або більше категорії, які називаються гібридами, також належать до цієї групи, наприклад, iowan2bwu (I only want to be with you), вираз, що містить повне слово, ініціалізм, вирізку, числовий омофон, скорочення та літерні омофони [див. 2, с. 553].

Мова текстових повідомлень вже практикується в усьому світі і переважно використовується підлітками та молоддю. Але оскільки мовне явище існує, воно досліджується вченими-лінгвістами у різних країнах. Наприклад, у дослідженні, проведеному Розеном, Чангом, Ервіном, Керрієром та Чівером (2010) випадки щоденного використання текстизму з електронних листів, текстових повідомлень та миттєвих повідомлень респондентів були поділені на дві категорії: лінгвістичний текстизм та контекстуальний текстизм. При лінгвістичному текстизмі зазвичай є чотири його основні риси, а саме: аббревіатури, ініціалізми, пропущені апострофи і скорочення слів. Більш того,

такі абрєвіатури, як lol, відносяться не тільки до цієї категорії, але також до буквенно-цифрових омофонів, таких як l8r. Респонденти використовували і замість особистого займенника I та пропускали апостроф у традиційних граматичних скороченнях допоміжного дієслова та модального або допоміжного дієслова та негативної частки. Контекстуальний текстизм включає використання емодзі, а також пунктуаційних знаків і великих літер для передачі сильних емоцій, наприклад I AM ANGRY.

Перес (2011) також описує текстові практики підлітків, додаючи, що підлітки практикують не лише скорочення слів, а й нетрадиційні варіанти написання, такі як fone (замість phone) тощо, спрощуючи таким чином досить складний англійський правопис.

Як бачимо, в англomовних текстових повідомленнях, взятих з листування підлітків і молодих людей, основні характеристики текстизму залишаються незмінними, незважаючи на групу респондентів, їхнє соціальне становище, територію проживання та найчастіше рівень освіти. А функціонування в Інтернет спілкуванні своєрідної форми літературної мови сьогодні не є прерогативою англійської. З поширенням комп'ютерних та Інтернет технологій у кожній мові світу виникають свої форми та приклади текстизму, хоча при цьому загальні закономірності їх появи залишаються незмінними.

Література:

1. Thurlow C. Generation txt? The sociolinguistics of young people's text-messaging. *Discourse Analysis Online*. 2003 (1). P.1- 27.
2. Liddy, F. An Analysis of Language in University Students' Text Messages. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2013 (19). P. 546-561.

Меми як сучасна форма комунікації

Лі Владислав (Туркменістан)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Приходько С.О.

ХНАДУ, м. Харків

Мова як засіб спілкування постійно шукає оптимальну форму передавання думки, адже більшість людей тривалий час проводять у соціальних мережах. Із розвитком інформаційних технологій ідеї, образи, об'єкти культури щоразу частіше стали виникати та поширюватися саме в просторі соціальних мереж через блоги, чати, інтернет-журнали, онлайн-трансляції тощо. Будь-яка людина сама обирає, яке джерело інформації вважати достовірним. На особливу увагу заслуговують інтернет-меми – лаконічні емоційні повідомлення, що часто є способом передавання інформації, здатні відтворити основний сенс, визначаючи важливість певної теми.

Мем – це будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео) іронічного характеру, яка відтворює певне ставлення до якихось подій чи обставин, та поширюється в інтернеті. Як приклад – нетиповий жарт, обмовка політика, карикатура, жест, коротке відео курйозної ситуації. Найпопулярнішими є інтернет-меми у форматі зображення із влучним жартівливим текстовим поясненням.

За визначенням Вебстерівського словника, мем – це ідея, поведінка або стиль, який поширюється шляхом наслідування від особи до особи у рамках культури, часто для вираження певного феномену, теми, значення мему. Отже, меми – це не тільки смішна гіфка, фотожаба чи стікер. Мем – це своєрідна одиниця, що передає ідеї, символи чи практики за допомогою усного мовлення, графіки, рухів і т.д. У широкому сенсі мемом може бути популярний одяг, наукові гіпотези, художні твори, релігійні практики, які наслідують/якими послуговуються багато людей.

Сам термін і концепція мема були запропоновані ще у 1976 році професором оксфордського університету біологом Річардом Докінзом у праці «Егоїстичний ген». Вчений зазначив, що передавання культурної спадщини є аналогічним до передавання генів та провів аналогію між генетичною і культурною еволюцією та існуванням в останній частинок, здатних до

реплікації (самовідтворення, самокопіювання і передавання інформації), якими є гени у живій природі [1]. Тобто меми – це певна культурна інформація, яка переростає у соціальне явище завдяки передаванню від людини до людини. Термін «меме» походить не від англійського *meme* (пам'ять), а від терміну «меметика» (теорія еволюції культури). У вісімдесятих роках ХХ ст. з'явилася наука про меми – меметика. Вона вивчає меми крізь призму еволюційно-генетичних моделей, тобто досліджує їхнє розмноження, розповсюдження, відбір, мутації та рекомбінації. Меметика услід за Р. Докінзом розглядає меми як гени, що під час відтворення можуть мутувати.

Отже, під поняттям мем розуміємо певну смислову одиницю, що здатна передавати інформацію та відображати емоційні реакції під час спілкування. Інформаційний зміст кожного конкретного мема впливає на ймовірність, з якою його буде скопійовано.

Головна мета мема – надати емоційності повідомленню, що значно сприятиме його запам'ятовуванню й поширенню, адже саме емоційна забарвленість підкреслює вкладений у повідомлення зміст. Завданням мемів є не закріплення інформації, корисної для нас, а закріплення тієї інформації, яка дозволить їм поширюватися і відтворюватися далі.

Меми як форма комунікації виконують декілька важливих функцій:

- репрезентативна: відтворення побаченого, прочитаного чи почутого з відповідним акцентом на певній інформації;
- комунікативна: реакція на ситуацію, що породжує дискусію, а також створення особливого мовного простору, зрозумілого для певної групи;
- креативна: відтворення подій дійсності у творчому форматі з використанням сучасних онлайн-інструментів.

Інтернет-меми швидкоплинні в часі, адже вони не потребують тривалого осмислення. Інтернет-мем має характерне вірусне розповсюдження між користувачами мережі як через обмін повідомленнями, так і шляхом включення тексту чи зображень у статті, коротких відео у відеоряд. Інтернет-меми можуть

реалізовуватися різними знаковими системами – і як певний текст, і як зображення. Переважна більшість текстових інтернет-мемів – це слова, словосполучення або речення, які мають граматичні ознаки звороту, однак у інтернет-комунікації трапляються текстові інтернет-меми більші за обсягом. Для зображення часто використовують малюнок, кадр з фільму, мультфільму, графічну карикатуру, шарж, фотожабу тощо

При створенні мему важливо враховувати певні принципи. Необхідною є інформаційна складова. В основі мему може бути певна фраза, спірне питання, формула, афоризм тощо. Мем – це лаконічна змістовна фраза, яка має гумористичний відтінок, зрозумілий та близький для певної групи людей. Не менш важливою є емоційна складова. Сенс мему – гумор, емоційна близькість поєднання зображення та текстової складової для певної репрезентативної групи. Також обов'язковим є наявність певного парадоксу, нового сенсу загальновідомого. Це може бути гра слів, оксюморон, метафора чи переносне значення слів, тобто ситуації, коли певне словосполучення набуває нового нетипового значення.

Успішні меми поширюються швидко і живуть довго, а неуспішні, навпаки, зникають. Якщо мем привертає увагу до його виконавця, то він житиме довше, якщо ж він відштовхує людей, то швидше зникне.

Сукупність мемів однієї особи називають меном. Мемокомплекс – це група мемів, що живуть у симбіозі і підсилюють один одного.

Чим можуть бути корисні меми та меметика? По-перше, меном, тобто сукупність мемів характеризують людину. Мемокомплекси, якими оперує користувач, свідчитимуть про його загальні інтереси, вподобання, пріоритети.

По-друге, в інформаційних технологіях і війнах меми – це доволі поширений вид зброї. Під час президентської кампанії Д. Трампа 2016 року його штаб активно користувався цим інструментом. Передвиборчі гасла

В. Зеленського також були спроектовані з прицілом на меметичну вірусність («ні обіцянок, ні пробачень», «прийде весна, саджати будемо»).

Інтернет-меми, на відміну від неінтернетних, мають дві ключові властивості:

- значно вища вірусність (швидкість поширення інтернет-мемів просто моментальна, за лічені години мем може облетіти всю країну);
- їхній життєвий цикл коротший (швидкість поширення сприяє кількості, інтернет-меми так само швидко плодяться і витісняють одні-одних).

Для створення мемів в інтернеті з'являються нові інструменти. Зараз стрімко набуває популярності гостінг для коротких відео Tik Tok, що дозволяє накладати музику, редагувати та фільтрувати зображення. Сьогодні Tik Tok культивує цілі вірусні колонії мемів.

Через вірусність і «всюдисущість» інтернет-меми мають суттєвий вплив на естетику інформаційного поля. Вони поширюються так стрімко, що відмежуватися від них неможливо (інтернет-абстиненцію не беремо до уваги).

Причиною того, що меми все більш використовуються у спілкуванні, є те, що людям, які їх надсилають, не потрібно витрачати час та розумові ресурси для підбору слів, що відображають їх настрій або реакцію на попереднє повідомлення співрозмовника. У цьому контексті перевагою мемів над смайликами та емої є те, що вони більш різноманітні та завдяки цьому можна підібрати саме той, який найбільш точно відображає емоційний стан.

Відповідно, загрозою такого використання мемів є занедбання культури спілкування, тобто все більше використовуючи картинки, люди менше будуть використовувати слова для самостійного формування думок, що може призвести до загальної деградації особистості, особливо якщо це підліток.

З іншого боку, меми змушують співрозмовників мислити неординарно для того, щоб підібрати саме такий мем, який не тільки відобразить емоції того, хто його надсилає, а й змусить інших учасників бесіди відчути певні емоції також. Слід відзначити, що іноді трапляються випадки, коли свій емоційний

стан людини просто не може відобразити словами та інша форма подачі є просто необхідною.

Таким чином в ході роботи було встановлено, що меми, як нова форма комунікації, впливають на людину та її спілкування. Безумовно, розвиток інформаційних технологій вплинув на поширення мемів в сучасному спілкуванні та надав їм суттєво інших та нових форм. Роль мемів в сучасному суспільному житті є надто важливою. Бо вони не лише передають інформацію, хоча ця функція не є основною, вони допомагають просуванню певних ідей, поглядів чи думок. Долучаючись до політичних програм, меми беруть участь у суспільному житті. Мемі долучаються до формування громадської думки, спонукаючи нас до тих чи інших вчинків.

Проведений аналіз засвідчив, що для інтернет-мемів характерні відтворюваність, цілісність компонентів, можливість видозмінюватися та комбінуватися між собою. Емоційність як головний чинник цієї комунікативної одиниці сприяє її швидкому сприйманню та запам'ятовуванню. Здатність відображати події суспільно-політичного життя та швидко поширюватися в мережі Інтернет підкреслює те, що меми відіграють і комунікативну роль, і соціальну. Поява великої кількості мемів у просторі соцмереж є свідченням того, що інтернет-спілкування є невід'ємною ознакою комунікації сучасної людини.

Література

1. Dawkins R. The selfish gene. Oxford, England : Oxford University Press, 1976. 224 p.

Національна специфіка стилю навчання арабських студентів

Аїт Саяд Аюб (Марокко), Еттабагі Ашраф (Марокко)

науковий керівник – доц. Ж.М. Рагіна

ЗДМУ, м. Запоріжжя

Навчальна група студентів – це мікросоціум, де спілкування здійснюється не тільки на основі навчальної діяльності, але й з урахуванням міжособистісних та соціально-статусних та національно специфічних характеристик студентів. Індивідуально-психологічні характеристики особистості іноземних студентів впливають на процес оволодіння російською мовою. Під час навчання у ВНЗ України іноземні студенти використовують різні стилі навчання, тобто індивідуальні особливості сприйняття та обробки інформації. Психологи, педагоги-практики, науковці до характеристик стилів навчання відносять стійкість і відносну стабільність у проявах; стилі навчання є вподобаннями, до яких індивід довільно або мимоволі вдається.

Дуже важливо знати індивідуально-психологічні характеристики арабських студентів, зокрема марокканських, а також особливості їх міжособистісних стосунків на заняттях.

Для арабських студентів Північної Африки дуже важливим є досягнення, значущі для суспільства загалом, та суспільне визнання. Вони намагаються досягнути наступних цілей: якомога більше взяти від життя та покращити своє матеріальне становище; вони намагаються бути необхідним (можливо, найкращим). Багато хто не цураються амбіційності, наприклад, у моноетнічних групах більш успішні у навчанні студенти задля визнання їх найкращими пояснюють складний граматичний матеріал іншим, а не для того, щоб тільки допомогти. Крім того, така поведінка пов'язана з такими їх психологічними особливостями, як схильність до підпорядкування всередині свого моноетнічного середовища. Експериментальні психологічні дослідження доводять, що у арабських студентів значно вищий рівень групової адаптації в моноетнічній групі порівняно з представниками інших національностей, скажімо, з китайцями.

Для арабських студентів також важливо досягти матеріальних успіхів у сімейному житті. При цьому бути самостійними та незалежними бути цілком не

обов'язково. Це пов'язано, перш за все, з тим, що в арабських країнах традиційно склалася система взаємної родинної допомоги: кожний араб знає, що його ніколи не залишать сам на сам з труднощами, родина завжди допоможе.

Більшість арабських студентів віддає перевагу підприємницькій діяльності та комерції, багато хто з них вирішує стати лікарями та фармацевтами, бо ці професії є затребуваними у марокканському суспільстві, крім того, зазвичай арабські студенти саме тому й обирають ці спеціальності, що орієнтуються на піклування з боку рідних людей – у більшості студентів родичі вже працюють за цим фахом. Таким чином, арабські студенти відчують потребу у допомозі та довірі з боку оточення. Але вони швидко пристосовуються до умов життя, що пояснюється вимогами ісламу бути терплячим і мужнім у складних життєвих випадках. Це слід знати викладачам, що працюють в арабській аудиторії.

У поліетнічній групі арабські студенти поведуться інакше. Психологічні дослідження доводять, що у стосунках з представниками іншої культури рівень їх податливості впливу та тиску з боку «не своїх» нижчий: виявляється певна агресивність в іншому етнічному середовищі. Така поведінка самими арабами не засуджується, бо вважається, що вони змушені так вчиняти, щоб захистити своє «я» [2]. У міжетнічній взаємодії арабські студенти стають більш впевненими в собі, майже повністю відмовляються від залежної та слухняної поведінки, виявляють самостійність, прагнуть домінувати. При цьому у них проявляється прагнення до незалежності, завзятість у відстоюванні власної точки зору. У таких випадках головними мотивами їх поведінки є збереження власної гідності та відстоювання національних інтересів. Така поведінка арабських студентів підтримується законами ісламу, який проповідує релігійну самопожертву та мужність.

Етнопсихологічною особливістю арабських студентів є підвищена емоційність та імпульсивність. Наприклад, на заняттях вони завжди голосно

розмовляють, жваво обговорюють проблеми, які не стосуються тематики уроку, при цьому бурхливо жестикулюють, мають емоційно виразне обличчя. У процесі вивчення російської/української мови як іноземної також слід враховувати стиль навчання арабомовних, зокрема марокканських студентів. Необхідно пам'ятати, що ці студенти вже володіють французькою (англійською) мовою як другою (третьою) іноземною, тому вони мають певні стратегічні стилі у мовній підготовці, це дає їм потенційні можливості для активізації продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема для більш успішної обробки навчальної інформації у процесі вивчення російської/української мови як іноземної.

Марокканські студенти належать до комунікативного типу оволодіння іноземною мовою: краще аналізують і синтезують мовний матеріал, швидше орієнтуються у флексійній системі мови, яку вивчають, і оволодівають навичками монологічного та діалогічного мовлення, вони легко засвоюють мову у процесі усного спілкування, з бажанням наслідують носіїв мови, імітуючи їх інтонації та розмовні кліше. Однак при цьому значно погіршується комунікативна якість мови – граматична правильність мовлення. Лексикограматичні помилки у мовленні арабських студентів, що розмовляють російською, часто заважають їм сольо вживати мовні одиниці в практичних цілях.

Марокканські студенти володіють розвинутою механічною пам'яттю та користуються незначною кількістю додаткових стратегій, які полягають у повторюванні та візуальній уяві. Вони віддають перевагу аудіальному сприйняттю навчальної інформації, тобто наслух, а не візуальному; у рецептивній діяльності намагаються досягти балансу між читанням та слуханням, у продуктивній діяльності виявляють більш сформоване усне мовлення, ніж письмове. Вони не люблять писати, тому викладач має придумувати цікаві форми навчання письма. На уроках з мови марокканські

студенти з цікавістю виконують завдання комунікативного характеру, люблять групові вправи, різноманітні ігри.

Важливе значення у процесі вивчення мови для арабських студентів має контроль знань. Викладач має пам'ятати, що контроль треба проводити систематично, кожного дня, кожного уроку, тільки так можна домогтися позитивних результатів у навчанні, привчити студентів працювати серйозно. Крім того, слід зауважити, що арабські (марокканські) студенти потребують аналізу власної навчальної діяльності, іноді зазнають труднощів в оцінці власної діяльності, зорієнтовані на отримання індивідуальної методичної допомоги, тобто такі студенти обов'язково потребують зворотного зв'язку з викладачем.

Часто імпульсивність як етнопсихологічна риса арабських студентів заважає їм успішно складати модульне тестування. Психологами експериментально доведено, що імпульсивні студенти частіше виконують завдання швидко и неправильно. Крім того, на заняттях з природничо-наукових дисциплін зазнають труднощів в оформленні власної ціннісно-змістовної позиції стосовно наукових фактів, подій, думок інших людей [3].

Характерною етнопсихологічною відмінністю студентів з арабських країн, з якими постійно стикається у своїй роботі викладач, є ставлення до часу. Представники європейської культури, налаштовані на результат нашої діяльності, тому шануємо кожну хвилину, намагаємося поважати не лише свій, а й чужий час. В арабів усе навпаки: час – це ніщо, головне – процес. Таким може бути процес спілкування, сидіння, слухання музики тощо. Араби вільно розпоряджаються і своїм, і чужим часом. Їм досить складно не запізнюватись на заняття не тільки у перші місяці навчання, тому що на батьківщині така поведінка не вважається негожою. До того ж вони не можуть зосередитися на одній справі, намагаючись займатися одночасно кількома справами. Деяким марокканцям важко сприймати часові обмеження виконання завдань та тестів, але це скоріше, індивідуально-психологічна риса, ніж національна. На уроках

віддають перевагу спілкуванню, а не монотонній одноманітній роботі, залюбки читають діалоги за ролями, люблять інсценувати тексти.

Як бачимо, викладачеві дуже важливо знати не тільки індивідуальнопсихологічні особливості іноземних студентів для побудови ефективної педагогічної взаємодії, а й їх національно специфічні характеристики для підвищення результативності навчального процесу, використання на заняттях різноманітних комбінацій методів, прийомів та форм навчальної роботи.

Література:

1. Білик О. М. Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів у контексті соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу. *Актуальні питання освіти і науки: зб. наук. ст., матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 листоп. 2015 р.* / Національна академія Національної гвардії України. Х.: ХОГОКЗ, 2015. С.10-15.
2. Завгородній, В.А. Урахування національних особливостей як фактор успішного навчання арабських студентів. *Мова, історія, культура у лінгвокомунікативному просторі : збірник наукових праць* / Ред.кол.: Л.В. Біденко, О.М. Волкова, С.І. Дегтярьов; Упоряд. Л.Д. Біденко. Суми: СумДУ, 2015. Вип.2. С. 74-88.

Тактильна комунікація як спосіб невербального спілкування

Абуменділ Яссін (Марокко), Лагдач Мохаммед (Марокко)

науковий керівник – ст. викл. А.К.Репетун

ЗДМУ, м. Запоріжжя

Комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації. Як бачимо з визначення, слід виділити два основних види комунікації: у людському суспільстві комунікація може здійснюватися як вербальними, так і невербальними засобами. Вербальна комунікація для людини є основним і універсальним способом спілкування. Будь-який інший

спосіб взаємодії теж може бути виражений засобами мови та її комунікативна функція є однією з найважливіших її функцій.

До числа таких вироблених мовою засобів належать як усне, так і писемне мовлення. То ж природно, що в комунікації, яка здійснюється вербальними засобами, передається величезний обсяг інформації. Інакше кажучи, найбільше люди спілкуються з допомогою природного мовлення, що не дивно: це його основне призначення. Однак, поза всяким сумнівом, сучасній людині, аби бути успішною, необхідно володіти базовими знаннями і про невербальні засоби комунікації.

Невербальна комунікація – це спілкування, тобто обмін інформацією без допомоги слів. Це жести, міміка, різні сигнальні і знакові системи. Всі ці способи спілкування по аналогії до основного іноді також називають мовами – первинними і вторинними, або природними і штучним. Одним із видів невербального спілкування, вартим окремої уваги, є тактильна комунікація, питанням і проблемам якої й присвячено дану статтю. Тактильна комунікація (тактильний контакт; англ. haptic communication) – це форма комунікації, яка передбачає прямий фізичний контакт з іншою людиною (наприклад, рукостискання, поплескування по плечу або спині тощо), іншими словами, це передача інформації за допомогою дотику. Позитивний міжособистісний фізичний контакт є, в основному, висловленням співчуття (фізична близькість). Бажаний фізичний контакт часто супроводжується зоровим контактом. Запах тіла, парфуми, феромони можуть грати вирішальну роль в продовженні спілкування. Наприклад, у традиційній китайській медицині запах тіла є індикатором ранньої діагностики захворювань органів. Дані надходять від сенсорних рецепторів, що знаходяться в шкірі, м'язах, сухожиллях, суглобах і у внутрішньому вусі. Тактильна система відображення дає менш точну інформацію про зовнішній світ, про іншу людину в порівнянні із зором, але вона формує уявлення про положення тіла в просторі, несе інформацію про присутність іншої людини. Найбільш важливими є

кінестезичні дані про тиск і температуру. Саме м'язові рецептори повідомляють про те, яка сила рукостискання, доторки, наскільки близько до нас знаходиться інша людина. Також ми отримуємо інформацію про амплітуду невербальних рухів, їхню силу, напрямок.

Відомим є також той факт, що тактильний контакт залежить від культури, до якої належить людина. Аби уникнути комунікативних невдач у роботі чи навіть буденному спілкуванні з представниками інших культур, варто приділяти особливу увагу засобам невербального спілкування. Адже навіть при бездоганності мови комуніканта існує можливість образити співрозмовника невдалим жестом, виразом обличчя чи, наприклад, тим, що стоїш до нього ближче, ніж диктують норми та правила його культури. Порівняльне зіставлення поведінки представників різних культур дозволило встановити, що при спілкуванні люди різних культур використовують різноманітні види дотиків до своїх співрозмовників. До такого роду дотиків вчені відносять, перш за все, рукостискання, поцілунки, погладжування, поплескування, обійми і т. п. Як показали спостереження і дослідження, за допомогою різного роду дотиків процес комунікації може набувати різний характер і протікати з різною ефективністю. Сформувався навіть особливий науковий напрямок, що вивчає значення і роль дотиків при спілкуванні, який отримало назву такесики [5, с.159]. Люди торкаються один до одного з різних причин, різними способами і в різних місцях. Науковці, які вивчають тактильну поведінку людей, вважають, що в залежності від мети та характеру дотики можна розділити на наступні типи:

- 1) професійні – вони носять безособовий характер, людина при цьому сприймається лише як об'єкт спілкування (огляд лікаря);
- 2) ритуальні – рукостискання, дипломатичні поцілунки;
- 3) дружні;
- 4) любовні [3, с. 46].

Дотики необхідні людині, щоб посилювати чи послаблювати процес спілкування. Але поведінка з використанням дотиків залежить від цілого ряду чинників, серед яких найбільш важливими є культура, належність до жіночої або чоловічої статі, вік, статус людини і тип особистості. Усередині кожної культури є свої правила дотиків, які регулюються традиціями і звичаями цієї культури і приналежністю взаємодіючих людей до тієї чи іншої статі. Дуже часто це залежить від тієї ролі, яку грають чоловік і жінка у відповідній культурі. У деяких культурах забороняється дотик чоловіка до чоловіка, але не обмежується дотик жінки до жінки. В інших культурах забороняється жінкам доторкатися до чоловіків, хоча чоловікам традиційно дозволяється торкатися до жінок при спілкуванні [там само]. Як стверджують результати досліджень різних культур, в одних з них дотик дуже поширений, а в інших – зовсім відсутній. Культури, що належать до першого типу, отримали назву контактних, а до другого – дистантних. До контактних культур належать латиноамериканські, східні, південно-європейські культури. Так, араби, євреї, жителі Східної Європи і середземноморських країн використовують дотики при спілкуванні досить активно. На противагу їм північноамериканці, азіати і жителі Північної Європи належать до низькоконтактних культур. Представники цих культур воліють перебувати при спілкуванні на значній відстані від співрозмовника, причому азіати використовують більшу дистанцію, ніж північноамериканці чи європейці. Німці, англійці та інші англосаксонські народи вважаються людьми, які рідко користуються дотиками при спілкуванні. Дослідження тактильної поведінки німців, італійців і північноамериканців підтвердили, що приналежність до контактної або дистантної культури залежить також і від особистості людини та її статевої приналежності. Наприклад, у Німеччині та США чоловіки спілкуються на більшій відстані і менше торкаються один до одного в порівнянні з Італією. Італійські чоловіки стоять ближче один до одного і торкаються один одного значно частіше, ніж італійські жінки. Крім того, як виявилось, італійські

чоловіки спілкуються зі своїми співрозмовниками за допомогою тих невербальних засобів, які властиві тільки для німецьких і американських жінок. В азійських культурах через дотик передаються, крім іншого, також почуття патрування і переваги. Дотик до плеча або спини в них означає дружбу. В арабських та деяких східноєвропейських країнах вираз дружніх почуттів відбувається у формі міцних обіймів. Серед мусульман обійми є вираженням мусульманського братерства. Але в тактильній комунікації є і свої заборони: в азійських культурах, наприклад, не можна торкатися до голови співрозмовника, що розглядається як образа. Тому в азійських культурах вчителі найчастіше б'ють учнів по голові, і учні сприймають це як образливе покарання.

Неодмінним атрибутом будь-якої зустрічі і спілкування є рукостискання. У комунікації воно може бути дуже інформативним, особливо його інтенсивність і тривалість. Занадто коротке, мляве рукостискання дуже сухих рук може свідчити про байдужість. Навпаки, дуже тривале рукостискання і занадто вологі руки говорять про сильне хвилювання, високе почуття відповідальності. Тривале рукостискання поряд з посмішкою і теплим поглядом демонструє дружелюбність. Однак надовго затримувати руку партнера і своїй руці не варто: у нього може виникнути почуття роздратування. Під час міжкультурної комунікації слід враховувати відмінності в поглядах на рукостискання в іноземців. Наприклад, при зустрічі з партнерами з Азії не слід стискати їм долоню занадто сильно і довго. А ось західноєвропейці й американці терпіти не можуть млявих рукостискань, оскільки в цих культурах дуже цінуються атлетизм і енергія. Їм слід тиснути руки енергійно і сильно, а крім того, там прийнято при рукостисканні зчеплені руки похитувати від трьох до семи разів. Історично склалося кілька видів рукостискань, кожне з яких має своє символічне значення. Розглянемо їх:

- 1) Долоня, повернена вгору під долонею партнера, означає готовність підкоритися, несвідомий сигнал тому, чиє домінування визнається.

- 2) Долоня, повернена вниз на долоні партнера, висловлює прагнення до домінування, спробу взяти ситуацію під свій контроль.
- 3) Долоня ребром вниз (вертикальне положення) фіксує положення рівності співрозмовників.
- 4) Рукостискання «рукавичка» (дві долоні обхоплюють одну долоню співрозмовника) підкреслює прагнення до щирості, дружелюбності, довірливості.

Таким чином, вміле і грамотне використання дотиків може значно полегшити процес комунікації і висловити багато людські почуття і настрої, викликати довіру і хороше ставлення партнера. Невербальні, у тому числі й тактильні, сигнали особливо цінні, оскільки вони в основному спонтанні, несвідомі і, на відміну від слів, більш щирі. Як бачимо, запорукою успішного спілкування між людьми, особливо різних національностей і різних культур є не тільки знання їхньої мови. Одне з найважливіших місць у міжкультурній комунікації посідає невербальне спілкування. Уміння читати і застосовувати самому знаки невербальної системи спілкування спроможні допомогти досягнути успіху не тільки в діловій сфері, але і в повсякденному житті.

Література:

1. Хол. Е. Як зрозуміти іноземця без слів. К.: «Наука», 1995. 197 с.

Значення і походження інтернаціональних імен

Ядамсурен Хулан (Монголія)

Науковий керівник – старший викладач В.В. Тараненко

ХНАДУ, м. Харків

Однією з груп лексичних одиниць, які вивчає лінгвістика, є власні імена. Імена людей називаються антропоніми. Наука, що вивчає імена людей,

закономірності їх виникнення і розвитку, їх структуру, функціонування в суспільстві, поширення, називається антропоніміка («антропос» – людина, «оніма» – ім'я). Імена становлять значну частину словникового складу будь-якої мови. Вони по-своєму відображають історію, релігійні вірування і культуру країни, якій вони належать. Власні імена вивчають представники різних наук: географи, історики, етнографи, психологи. Однак у першу чергу власні імена досліджують лінгвісти, так як будь-яке найменування, в тому числі і особисте ім'я, – це слово, що входить в систему мови, що утворюється за законами мови і вживається у мові.

Що таке ім'я? Це, як підтверджує словникова стаття з «Великого тлумачного словника сучасної української мови», багатозначне слово, яке має кілька лексичних значень:

1. Приватне назва людини, що дається при народженні. Власне ім'я.
2. Прізвища, сімейне назву. На стіні – імена загиблих героїв.
3. Особиста популярність; репутація. Вчений зі світовим ім'ям.
4. Відомий, знаменитий чоловік. Великі імена.
5. Назва предмета, явища. Рослина алое відомо під ім'ям «столітник».
6. У граматиці: розряд схиляємо слів. Іменник.
7. Імені кого, чого; в пам'ять, в честь кого, чого. Театр імені Вахтангова.
8. Іменем кого, чого; на підставі влади, повноважень, наданих комунебудь. Діяти ім'ям Республіки [1].

Великий давньогрецький поет Гомер сказав про імена людей:

«Немає серед живих людей, та й не може бути, безіменних. У перший же мить по народженні кожен, убогий і знатний, Ім'я як солодкий дарунок від рідних своїх отримує.»

Дійсно, «немає жодної людини, у якої не було б імені. Буває, самої людини давно немає, а ім'я її живе: цар давніх персів Кір, цариця Ассирії Семіраміда, єгипетський правитель Тутанхамон, вождь монголів Чингізхан та інші»[2]. Ім'я - ключ до внутрішнього світу людини. Це свого роду посвідчення

особи, один з головних персональних мовних ідентифікаторів. Найперша інформація, яку ми отримуємо про людину, - її ім'я. І ми відразу ж робимо висновок, наскільки ім'я відповідає враженню: зовнішньому вигляду людини, її віку, поведінці, манері спілкування.

У кожного імені є своя таємниця, свій соціальний образ, свій історичний і національний образ. Ім'янаречення тісно пов'язане з культурними традиціями народу. За минулі тисячоліття багато що змінилося: одні імена залишилися в минулому і забулися, інші навпаки поширилися і видозмінилися. У давнину люди давали один одному тільки осмислені імена, називаючи інших підходящими, на їхню думку, словами. Вони вважали, що ім'я може мати силу талісмана, впливати на долю людини. Імена, які в Київській Русі батьки давали своїм дітям, часто висловлювали ставлення до народженого дитині (Ждан, Неждан) або диктувалися поведінкою дитини (Будилка, Томілко). Іноді в імені відбивався час появи дитини на світ: Неділя, Субота, Зима або Первуш (перша дитина), Третяк (третя дитина). Від таких імен згодом пішли прізвища: Жданов, Томілін, Первушин, Третьяков та інші.

До споконвічно слов'янських імен належать імена з історичним корінням «слав»: *Ярослав, В'ячеслав, Станіслав, Ростислав* і подібні. Слов'янське походження мають імена *Богдан, Борис, Володимир, Всеволод*, а також жіночі імена *Віра, Надія, Любов, Людмила, Світлана*.

З появою християнства споконвічно слов'янські імена відійшли на другий план. В даний час переважна частина імен, поширених в слов'янських країнах, має іноземне походження. Наведемо приклади деяких імен іноземного походження, найбільш поширених в сучасному світі.

Імена грецького походження: *Олександр, Артем, Василь, Кирило, Микита, Микола, Петро, Степан, Федір; Анастасія, Варвара, Катерина, Олена, Ірина, Ксенія*.

До імен латинського походження належать: *Павло, Валентин, Сергій, Віктор, Костянтин, Максим, Роман; Марина, Наталія, Валентина, Юлія*.

Єврейське походження мають такі імена: *Іван, Михайло, Данило, Яків, Ілля; Анна, Єлизавета, Тамара.*

Безліч особистих імен в багатьох мовах має майже ідентичний звуковий образ. Такі імена є інтернаціональними антропонімами. Наявність у лексичному складі мови таких антропонімів є наслідком загального процесу запозичення лексики як результату міжкультурної та міжмовної комунікації. Інтернаціональні імена мають деякий «об'єднуючий» елемент значення, а їх власникам простіше відчувати себе «громадянами світу». У будь-якому мовному середовищі такі імена звучать майже однаково.

Наведемо деякі приклади таких імен.

Ім'я *Олександр* (в перекладі з давньогрецької мови «чоловікзахисник») – одне з найпопулярніших в світі. В Іспанії це ім'я звучить як Алехандро, В Німеччині, Швеції, Нідерландах, Данії – Александер, в Угорщині – Шандор, в США – Алекс. Знаменитих людей, які носили або носять це ім'я, дуже багато. Це полководці Олександр Македонський і Олександр Суворов, поети Олександр Пушкін і Шандор Петефі, кіноактори Алекс Болдуїн і Олександр Абдулов, кінорежисер Олександр Довженко і багато інших.

Ім'я *Андрій* (з давньогрецької – «мужній, безстрашний, сміливий») також дуже поширене в багатьох країнах. В англійськомовних країнах Андріїв називають Ендрю, в Іспанії і в Латинській Америці – Андрес, у Франції – Андре, в Німеччині – Андреас, а в Польщі – Анджей, в Україні – Андрій. Дещо по-іншому звучить це ім'я в Фінляндії – Антеро, в Норвегії – Андеш, в Данії – Аннерс, в Чехії – Ондржей. Відомих людей, що носили це ім'я, чимало. Це художники Андрій Рубльов і Ендрю Уайет, письменники Андре Моруа і Андрій Платонов, режисери Анджей Вайда та Андрій Тарковський, кіноактори Андрій Миронов і Ендрю Скотт.

Ім'я *Петро* (з давньогрецької – «камінь, скеля») зустрічається в багатьох країнах. В Англії та США хлопчикам дають ім'я Пітер, у Франції – П'єр, в Німеччині – Петер, в Італії – П'єтро, в Іспанії – Педро, а в Фінляндії – Піетарі

або Петтері. Серед Петрів світову популярність мають імператор Петро 1, композитор Петро Чайковський, фізик Петро Капіца. Ми добре знаємо режисера Педро Альмодовара, парфумера П'єра Гійома, кіноактора П'єра Рішара.

Максим – це ім'я латинського походження, в перекладі означає «найбільший». Воно поширене не тільки в Україні, Росії і Білорусії, але і в Італії – Массімо, в Іспанії – Максимо, в Греції – Максимос, в Угорщині – Максим. Це ім'я фізика Макса Планка, актора Макса фон Сюдова, письменника Максима Горького.

З давньогрецької мови ім'я *Микола* перекладається як «переможець народів». Іноземних варіацій цього імені досить багато: в Німеччині – Ніклас або Клаус, у Франції – Ніколя, в Італії – Нікколо, в Румунії – Некулай, в Угорщині – Міклош, в Греції – Ніколаос, в Ірландії – Колін. У Росії Миколу скорочено називають Коля, а в інших країнах варіацій багато: Нільс, Ніссе, Ніппо, Ніко, Ніккі, Микша і навіть Ліклі. У християнській традиції особливо шанується Святий Миколай, який допоміг одній збіднілої сім'ї видати дочок заміж, потайки підкинувши в їх будинок мішечки із золотом. Так виникла традиція обмінюватися різдвяними подарунками, а сам Святий Миколай став сприйматися як добрий дарувальник, що приносить подарунки дітям в Різдвяну ніч. Саме так виник казковий образ Санта Клауса. Серед відомих людей ми знаємо багатьох, які носять це ім'я: фізик Нікола Тесла, письменник Микола Гоголь, математик Микола Лобачевський, актор Ніколас Кейдж, президент Венесуели Ніколас Мадуро і экс-президент Франції Ніколя Саркозі.

Жіноче ім'я *Крістіна*, як і чоловіче *Крістіан*, походить від латинського «християнин». Це ім'я дуже поширене в християнських країнах. Чоловіче ім'я Кріс (Крістіан), а в Португалії – Кріштіану зустрічається частіше, ніж жіноче Крістіна. Проте, ми знаємо кількох сучасних зірок шоу-бізнесу з таким ім'ям: співачки Крістіна Агілера і Крістіна Орбакайте, актриси Крістен Стюарт, Крістіна Річі і Христина Асмус.

Ім'я *Анжеліка* (Ангеліна) походить від пізньолатинського чоловічого імені Ангелус, що в свою чергу утворилося від грецького «Ангелос», що означає «вісник, ангел». У всіх культурах, де є поняття про ангелів, батьки дають дівчаткам це ім'я. У кожній країні це ім'я має свої особливості звучання: Анжеліна – у Франції, Анхеліна – в Іспанії, Анделін – у Чехії, Анджеліна – в США. Почувши це ім'я, багато хто пригадає, наприклад, відому на весь світ американську кіноактрису Анджеліну Джолі і, звичайно, канцлера Німеччини Ангелу Меркель.

Таким чином, цілком очевидно, що власні назви на позначення імен людей володіють складною смисловою структурою, унікальними особливостями форми та етимології, здібностями до видозміни і словотвору, допомагають нам долати мовні бар'єри. Ім'я – один зі шляхів досягнення гармонії з самим собою і з оточуючим світом.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Железняк І.М. Світогладний код слов'янської антропонімної лексики / І.М.Железняк. Актуальні питання антропоніміки. Відп.ред. І.В.Єфименко. – К. 2005, с.76-88.

Українські та марокканські вірування і прикмети:

схожість та відмінності

Бай Ая (Марокко)

Науковий керівник – к.пед.наук, доцент Уварова Т.Ю.

У культурі кожного народу існує низка певних традиційних вірувань та прикмет, якими наповнене життя більшості людей. Цей факт є доказом існування душі народної, вдячності своїм предкам, глибинної пам'яті та усвідомлення зв'язку поколінь.

Так, для більшості українців присутність у їхньому повсякденному житті достатньої кількості забобонів є усталеною нормою. У повір'ях та прикметах

відобразилося стародавнє бачення українцями світобудови, а також розуміння окремих явищ природи.

Повір'я-заборони, прикмети-заборони – це залишки язичницьких вірувань, пов'язані з господарськими потребами. Вони стосуються землі, космічних світил, вогню, блискавки, предметів домашнього побуту тощо. Центральним персонажем усіх українських повір'їв і прикмет є людина, чи тварина:

- *Якщо зустрінеш у дорозі жінку із повними відрами – буде вдача, з порожніми – не пощастить.*

- *Якщо дівчину вкусить собака, то вона скоро вийде заміж.*

- *Якщо дятел довбе стіну хати, то в цьому домі скоро хтось помре.*

- *Скільки разів прокує зозуля, стільки років тобі лишилось прожити.*

- *Якщо навесні, вперше почувши зозулю, маєш при собі гроші – будеш із грошими увесь рік.*

- *Гнізда ластівок, або лелеки на даху віщують щастя та достаток у домі.*

- *Коли їж хліб, не залишай недоїдків, бо так губиш свою силу.*

- *Не можна витертись з кимось одночасно одним рушником – це призведе до сварки.*

- *Якщо нап'єшся води після кішки – почнеться нежить.*

Згідно з опитуваннями, близько третини населення України вірять у прикмети. Так, кожен третій українець упевнений, що через поріг не можна ні вітатись за руку, ні передавати будь-які речі. Вважається, що разом із речами через поріг людина віддає своє здоров'я та щастя. Одягнену навиворіт сорочку чи сукню вважають передвісником того, що вас поб'ють. Багато українців дуже бояться розсипати сіль, бо вважають, що це обіцяє сварку.

Кожен п'ятий українець нізащо не повернеться додому, якщо щось забув, бо побоюється, що весь день через це піде наперейми. А якщо повернутися все ж таки довелося, то обов'язково треба подивитися у дзеркало. Бажаєте, щоб у

новому будинку був достаток – запустіть туди першою кішку. Ну, а якщо ваша мета – самотність, то сідайте на кут столу, і тоді, за українськими прикметами, шлюб вам не світить.

Велика кількість повір'їв і прикмет є і в житті жителів Марокко. Багато з таких забобонів ідентичні, або близькі за тлумаченням українців. Наприклад, зустріти чорну кішку, вийшовши з дому, або по дорозі кудись, віщує невдачу у справах, або відлякує удачу на цілий день.

У марокканців існує така прикмета: якщо замести віником, або мітлою підлогу, а потім вдарити цим віником незаміжню дівчину, вона ніколи не вийде заміж (те саме про неодружених чоловіків). Подібні забобони є і в українському побуті: не можна обмітати віником підлогу навколо незаміжніх, або неодружених, інакше залишаться самотніми.

У свою чергу, існує чимало прикмет, в які вірять марокканці, але невідомі жителям України:

- *Якщо свербить брова – значить, про тебе хтось говорить.*
- *Якщо сверблять губи – отже, треба чекати на гостя.*
- *Якщо свербить під носом – зустрінеш того, кого давно вже не бачив.*
- *Не можна, щоб хтось бачив, як рахуєш гроші – залишишся з порожньою кишенею.*
- *Не можна вночі у темряві дивитись у дзеркало – це може принести нещастя.*
- *Не можна різати ножицями повітря – у будинку будуть проблеми.*

З подивом жителі України почують прикмету про те, що в Марокко суворо заборонено виливати гарячу воду, або окріп у туалет. Справа в тому, що за повір'ям там живуть привиди, а гарячою водою можна їм нашкодити, ошпарити. До того, хто так зробить, тієї ж ночі з'явиться привид, щоб налякати, або зробити щось погане.

Коли знімають взуття, марокканці уважно стежать за тим, щоб жоден черевичок не перекинувся. Вважається поганою прикметою, якщо взуття лежить «догори ногами» – це обіцяє його господареві проблеми.

Також місцеві жителі знають спосіб відвадити від будинку небажаних гостей. Для цього треба стати поруч із небажаним гостем і непомітно кинути камінчик у бік свого будинку.

Марокканці так само, як і українці, вірять у те, що відкрита в будинку парасолька принесе його господареві неприємності, а розбите дзеркало – на нещастя.

Схожим для двох народів є тлумачення ще однієї прикмети: марокканці вірять, що коли свербить праве око - щось погане трапиться, а якщо засвербіло ліве око - потрібно чекати хороших, радісних подій. Їм вторять і українці: праве око засвербіло – до сліз, ліве – до сміху.

У той же час у Марокко впевнені, що якщо свербить ліва рука, то віддаватимеш гроші, а якщо свербить права рука - то отримувати. І чим сильніший свербіж, тим більше грошей отримаєш, або віддаси. Українці ж вважають, що якщо свербить ліва рука – це до грошей, а якщо права – будеш з кимось вітатись.

З приводу посуду, що розбився в будинку, марокканці солідарні з українцями: це на щастя! Розколоті келихи і чашки в даному випадку ніби беруть на себе нещасливу долю тієї людини, яка ненароком зламала їх.

Однак по-різному ставляться в Україні та Марокко до подарованих квітів, точніше, до їх кількості: марокканці спокійно дарують букети, в яких може бути як непарна, як і парна кількість бутонів, у той час як для українців букет з парною кількістю квітів віщує швидку смерть, також такі букети прийнято приносити лише на похорон.

З особливою обережністю та упередженням, як українці, так і марокканці ставляться до пристріту. Для захисту від заздрощів і поганого ока поганої людини у кожній культурі використовуються свої обереги та амулети. Як

захист від пристріту українці найчастіше використовують булавку, заколоту на внутрішній стороні одягу (щоб ніхто не бачив). Також значна частина населення вірить у те, що від пристріту їх захистять одягнені на тіло хрестики та іконки. Зрідка захисниками стають певні прикраси та аксесуари.

Серед талісманів Марокко особливе місце займає брелок у вигляді долоні, що називається йад ал Фатіма (рука Фатіми). Зображення долоні, виготовлене з тонкого срібного дроту, можна побачити на дзеркальці автомобіля, його носять на грудях дівчини. У деяких країнах на стіну кімнати, де сплять діти, вішають мідну долоню, в центрі якої на шарнірі укріплена інша долоня, розміром меншим, щоб оберігати дитину під час сну.

Всесвітня культурна спадщина Марії Примаченко

Огіфо Проспер Огеновваре (Нігерія)

Науковий керівник - старший викладач Н.В.Ушакова,

ХНАДУ

У багатій на феномени українській культурі постать Марії Примаченко займає особливе місце за своєю унікальністю та силі таланту. Талан мисткині сформувався на підґрунті як творчих сімейних традицій, так і національного колориту українського села та життєвим злиттям з природою.

Мистецтвознавці визначають жанр творів художниці як наївне мистецтво. Вважається, що авторами художніх творів цього жанру є митці, які не здобули академічної професійної освіти, але які відкритим та відвертим способом, що властивий дитячому сприйняттю реальності, змогли відзеркалити яскраві барви життя, що їх оточує.

Марія Примаченко народилася й виросла в селі Болотня біля Києва. Її батько був теслярем, а її мати та бабуса, як і багато інших сільських жінок, вишивали сорочки, та вважалися одними з найкращих у цій справі. У дитинстві Марійка тяжко перехворіла на поліомієліт, а потім решту життя пересувалася

на милицях. Через необхідність залишатися вдома наодинці дівчина почала малювати на будь-яких матеріалах та будь-якими доступними засобами.

Одним з перших публічних визнань її таланту здобув розпис батьківської хати за допомогою фарби, виготовленої з блакитної глини. Це привернуло уваги сусідів та допомогло отримати дівчинці перші замовлення на художній розпис та винагороду - поросю, яке дозволило певний час годувати бідну родину.

Створення традиційних українських візерунків та орнаментів вишиванок, життя в оточенні природи визначили стиль та надихнули молоду художницю на віддзеркалення особистості у власному казковому світі картин. І талант помітили. Її картина “Звіри з Болотні” зробила Марію відомою за межами рідного села та надала можливість отримати профільну освіту.

За допомогою гуаші, паперу та картону мисткиня створює цикл картин, героями яких стають міфічні тварини в оточенні незвичайних рослин. Прагнення передати власні відчуття світу, емоції, власні підтримку чи засудження подій художниця втілює у світі “чудернацьких тварин”, які говорять, мов людина, поділяються на добрих чи злих, хижих чи наївних, у світі, що будується на дитячому максималізмі сприйняття реальності.

Назви картин потребують окремої уваги. Власне назви супроводжуються коментарями-роздумами як про звичайні повсякденні проблеми, так і проблеми всього людства. Наприклад: “Журяться рябушки: “А вже скоро зима, а в нас хати нема”. Обізвався зайчик “А я зими не боюся, у снігу сховаюся”. Після катастрофи Чорнобиля художниця так рефлексує на трагедію: “Отаким снівським четвертий блок. По ньому будуть рости квіточки. Як пам’ятник буде навік коло нього. Будуть прилітати голубчики наші герої. Спасли нас пішли від нас” (1988). Наслідую традиції стародавнього світосприйняття уособлення тваринного й рослинного світів, Марія Примаченко змогла реалізувати у творах все багатство та різноплановість свого внутрішнього світу, життєвої сили й краси душі.

Її бичок, синій лев, рябий звір та інші тварини виписані яскравими насиченими фарбами без півтонів. Вибір кольорової гами обумовлений, з одного боку, життєвими труднощами (іноді браку фарби певного кольору), а з іншого боку, і створює міфічність героїв картин: синій лев, казковий бик, червоний кінь з крилами тощо. У мисткині немає блідих кольорів. Цікавий й унікальний спосіб прикрашення міфічних звірів: для цього Марія Примаченко обрала використання різноманітних орнаментів, знайомих для неї з дитинства та власно створених. Усе це разом занурює глядача в казковий світ, де все сховане від людського ока стає зрозумілим. Картини Примаченко не мають перспективи, тривимірності, які властиві академічному малюнку. Вони відбивають так органічно використану ілюзію дитячого сприйняття простору, пропорції та її відсутності: розміри казкових героїв та рослин часто збільшені або свідомо зменшені, що підкреслює важливість певного персонажа, робить його центральною фігурою, навколо якої об'єднуються дрібні деталі.

Світ, створений Марією, простий та унікальний. Такі відомі художники, як Пабло Пікассо, Марк Шагал, надихаючись талантом Примаченко, створили власні картини, де намагалися повторити властиву їй манеру малювання. У будинку художниці гостювали такі митці як Сергій Параджанов, Павло Тичина, Микола Бажан тощо. Картини Марії Примаченко подорожували музеями світу, а її творчість здобула всесвітнє визнання. Портрет Марії Примаченко прикрашає одну з колекційних українських монет, а в її будинку у рідному селі Болотня створений музей. На жаль, під час російського вторгнення цей будинок був зруйнований, а частина експонатів було втрачено.

В Україні шаную мистецтво Марії Примаченко, і сьогодні є чимало охочих побачити її шедеври в Національному музеї декоративного мистецтва. Унікальні мотиви картин художниці обирають дизайнери для декорування сучасного одягу, посуду, та інших речей.

Література:

1. Фантастичні звірі, що розбіглися світом, або Чому картини Примаченко справді круті [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://zaxid.net/fantastichni_zviri_shho_rozbiglis_svitom_abo_chomu_kartini_primachenko_spravdi_kruti_n1477730
2. Марія Примаченко, ніч в музеї [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://youtu.be/oBbJpPjyUz8>

**Лінгвістичні особливості дієслів володіння в українській та
французькій мовах**

Мааруї Омар (Марокко)

Науковий керівник – ст. викладач О.І. Артёмова

ХНАДУ, м. Харків

Проблема вивчення дієслів, які позначають поняття володіння актуальна в сучасному світі, бо смислове поле володіння відображає найрізноманітніші аспекти життя народу. Ми звернемося до поняття володіння у французькій та українській мовах і порівняємо ці поняття в двох мовах.

Можна сказати, що людина стає людиною тільки в тій ситуації, коли він з юних років засвоює рідну мову, а разом з мовою і культуру свого народу. Досягнення людини в суспільстві залежать від того, наскільки добре він володіє словом, адже через слово до людини надходить величезна кількість інформації. Справа не тільки в тому, наскільки правильно розмовляє людина, а в тому, як глибоко він зміг проникнути в таємниці мови. Кожна мова має свій спосіб концептуалізації. Кожна мова має особливу картину світу, і мовна особистість повинна організовувати зміст висловлювання відповідно до даної картини. Через мову специфічно проявляється людське сприйняття світу. Мова - це один з найважливіших способів формування знань людини про навколишній світ. Мовна картина світу формує то, як ставиться людина до природи, тварин, до самого себе як елементу цього світу. Вона визначає ставлення людини до світу, його поведінку. Поняття картини світу будується на вивченні уявлень людини про світ. Це результат перероблення інформації про середовище і людину. З цього випливає, що мовна картина світу людини залежить від фізичного і культурного досвіду і безпосередньо пов'язана з ним.

Дієслова володіння є одними з основних дієслів в будь-якій мові, в культурі будь-якого народу. Поняття володіння залежить від соціального ладу, господарського скарбу, нерозривно пов'язане з реальним життям. Таким чином, порівняльний аналіз дієслів володіння дозволяє виділити риси подібності та відмінності французького та українського менталітетів. У сучасній французькій мові можна виділити такі дієслова позначають поняття володіння: *acquérir, attraper, avoir, bénéficier, disposer, éprouver, (être) doué, -e, jouir, obtenir, posséder, prendre, sentir, tenir*.

Проаналізувавши ці дієслова володіння, можна скласти наступну структуру поняття володіння, яка відображає її бачення носіями французької мови та культури зараз:

"Володіти"

1) володіти, мати в розпорядженні, користуватися:

avoir, disposer, bénéficier, jouir ;

2) володіти, володіти, мати в наявності, бути:

avoir, posséder, tenir ;

3) опановувати, купувати, позичати, захоплювати:

avoir, prendre, attraper, obtenir, acquérir ;

4) відчувати почуття, емоції:

avoir, éprouver, sentir ;

5) обдурити, зрадити, дістати що-небудь обманним шляхом, вкрати:

avoir, attraper, posséder

tromper, duper, rouler, bernier, empaumer, entuber, emberlificoter, feinter (ці слова можна віднести до неформальної мови, жаргону).

У сучасній українській мові категорія володіння представлена наступними лексичними одиницями – володіти, мати, мати у своєму розпорядженні, існувати, бути, мати в наявності, захопити, заволодіти, оволодіти, зайняти, охопити.

Таким чином, можна скласти наступну структуру поняття володіння в сучасній українській мові.

"Володіти"

- 1) володіти, мати
- 2) мати, існувати, бути, розташовувати, бути в наявності
- 3) захопити, оволодіти, заволодіти, зайняти
- 4) оволодіти, охопити (про почуття)
- 5) оволодіти

Порівнявши дієслова володіння у французькій та українській мовах, можна виділити основні ознаки, які організовують цю структуру:

- 1) процес оволодіння – стан володіння;
- 2) спосіб отримання – результат;
- 3) внутрішній світ людини – зовнішній, навколишній світ;
- 4) відторгнення об'єкта володіння – відсутність відторгнення об'єкта володіння;
- 5) застосування сили при оволодінні – відсутність застосування сили.

Проаналізувавши дієслова володіння у французькій та українській мовах, потрібно відзначити, наскільки розвинене поняття володіння, особливо те, яке пов'язане з незаконним придбанням або отриманням чогось нечесним чином. В українському ж мовою межі поняття володіння не так розвинені. На нашу думку, це пов'язано з правовим чинником. Французька культура сформувалася під великим впливом римської культури, а римська культура мала дуже чіткі юридичні та правові норми (Римське право). Тому поняття власності у французькій культурі сформувалося набагато раніше, ніж в українській, а якщо були сформовані поняття власності, то народ неминуче стикався і з порушенням цих прав, що знаходило своє відображення в мові (звідси дієслова *avoir, posséder, séduire, entuber, tomber*).

В українській мові для позначення поняття володіння можна використовувати також дієслово *бути*. У французькій мові переважно

використовується дієслово мати в подібній ситуації. У сучасній українській мові дієслово бути використовується, щоб показати володіння якимось предметом, можливість розпоряджатися ним. У сучасній українській мові дієслово бути використовується, щоб показати володіння якимось предметом, можливість розпоряджатися ним. Тоді як у французькій мові з факту наявності якогось предмета не слід право володіння цим предметом.

Багато дієслів у французькій мові, які належать до розмовної мови, жаргону, виникли у зв'язку з тим, що Франція набагато раніше, ніж Україна, випробувала на собі всі плюси і мінуси "дикого капіталізму". Капіталізм у Франції зародився за часів Великої французької революції в 17 столітті. Українське суспільство зіткнулося з реаліями "дикого капіталізму" набагато пізніше. У зв'язку з цим українська мова не розвинула ці межі поняття володіння.

Таким чином, дієслова володіння є одними з найбільш часто змінюється, тому що поняття володіння пов'язане з реальним життям, соціальним строем, культурою народу, його господарським укладом. З їх допомогою можна краще зрозуміти особливості французького і українського менталітетів.

Література:

1. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія: Навч. посіб. К.: Вища школа. 2008. 328 с.
2. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 191 с.
3. Словник синонімів. URL: https://ukrainskamova.com/publ/slovník_sinonimiv/21

Арабські запозичення в українській мові

Любане Сундус (Марокко)

науковий керівник – доц. О.М. Вержанська

ХНУ імені В.Н. Каразіна, м. Харків

У кожній мові, у тому числі і в українській, є запозичені слова. Входження слів в інші мови є закономірним процесом. Український народ з давніх часів вступав у культурні, військові, торговельні,

політичні зв'язки з іншими державами, що не могло не спричинити появу мовних запозичень. Під час вживання більша частина їх зазнала впливу чужої мови. Поступово запозичені слова входили до групи загальноновживаних слів і вже не сприймалися як іншомовні. У різні епохи до української мови потрапляли слова з інших мов. Залежно від того, з якої мови прийшли ті чи інші слова, дослідники виділяють два типи запозичень: 1) запозичення родинні (із слов'янської сім'ї мов) і 2) запозичення іншомовні (з мов іншої мовної системи). До першого типу належать запозичення зі спорідненої старослов'янської мови. До іншого – запозичення з грецької, латинської, тюркських, скандинавських і західноєвропейських мов. Наше завдання сьогодні – простежити запозичення з арабської мови в українській.

Ми часто зустрічаємо докази того, що мусульмани займали провідні місця в науці й культурі в часи Середньовіччя. Сліди досягнень мусульман ми бачимо на Заході в елементах, починаючи з одягу, кухні, культури поведінки й закінчуючи такими галузями, як астрономія, географія, медицина, математика, хімія, мореплавство, архітектура.

Арабізм – це різновид запозичення: слово, запозичене з арабської мови або утворене за її зразком. Найбільше арабізмів трапляється у перській і тюркських мовах. Чимало їх у мовах гінді, урду, суахілі. Мовознавці відзначають, що сьогодні в англійській, французькій, німецькій та інших мовах використовуються тисячі слів, пов'язаних корінням саме з арабською мовою. Наприклад, 10% слів в іспанській мові перейшли з арабської мови. На думку дослідників, арабізми поряд з англіцизмами, галіцизмами й германізмами займають значне місце в українській мові. Щодо кількості арабізмів в російській мові є деякі розбіжності. Загалом кількість запозичених з арабської мови слів в українській мові перевищує 450. Більшість арабізмів увійшло до української мови за допомогою тюркських мов. Арабізми розподіляються на прямі (*шаріат, імам, хадіс, мечеть, фетва, зеніт, надір, джин*) і опосередковані (*сироп, гарем, софа,*

жираф, жасмин, магазин, мусон, еліксир, сафарі, кава), що увійшли в українську мову через англійську, німецьку, французьку та інші мови [2].

Основною причиною сьогоденішнього поширення подібних слів у західних мовах є Андалузька держава (Кордовський халіфат), створений арабськими переселенцями на території сучасної Іспанії (проіснував близько 700 років). Велика кількість слів арабського походження в українській мові, у свою чергу, пов'язана з монголо-татарською навалою. Монголи додали до української мови безліч слів і висловів тюркського походження. Крім того, частина арабських слів з нашої перекочувала в західні мови. Один з основних термінів математики – слово «алгоритм» – є латинізованим варіантом імені ісламського вченого аль-Хорезмі. Поряд із цим, слово «аль-джабр» з назви твору Хорезмі «Аль-Джабр вал-мугабяля» увійшло в західні мови як «алгебра». Слово «алкоголь» походить з арабського вислову «аль-кюхюль». Число 0 арабською мовою – «Сифре», на Заході звучить як «зеро» (*zero*). Слова «цифра» і «шифр» в українській мові таким чином виявляються однокореневими.

Слід зазначити, що цифри сучасної десяткової системи числення іменуються «арабськими цифрами» в науковій літературі. Араби запозичили в індійців і передали їх західному світові. У той час Захід користувався римською системою обчислення, що було вкрай незручно для звітів і викликало занепокоєння. Слова «адмірал», «арсенал», «магазин», «азимут», «альманах» мають арабське коріння. Слово «адмірал» походить з арабської «амируль-бахр» (у військовому значенні «морський володар»), «арсенал» – «дарус-сенаі» (місце виробництва), «магазин» – з арабського слова «мехзен» (казна) або ж «ма хезене» (місце зберігання), «азимут» – «ас-самт» (напрямок, співвідношення). Слово «альманах» з'явилося від арабського слова «аль-манах», що означає «клімат». У Середні віки час сходу й заходу сонця та місяця в астрономічних щоденниках називалися саме так. Походження одного з найважливіших

термінів економіки – слова «*тариф*» – також пов'язують з арабською мовою. Це слово з'явилося від кореня арабського слова «*теріф*». Мусульманське місто Тариф, розташоване поблизу Гібралтарської протоки, стягувало з кораблів, що проходили через протоку, мито. Традиція складання митних документів пізніше поширилася й на інші населені пункти, а термін «*тариф*» став часто використовуватися. Українське слово «*карта*» походить з арабського «*херите*», «*скриня*» – «*сендуг*», *шафран* – «*заферан*», «*газель*» (*джейран*) – «*хеца*», «*канон*» (загальноприйнята установка, норматив, а також музичний інструмент) – з арабської «*ганун*», «*шаровари*» – «*шальвар*». Назви таких видів кораблів, як баржа, галера є внеском мусульман, які досягли успіхів у мореплавстві («*альбариджа*» – військовий корабель). Арабське слово «*фетеля*» означає дієслово «крутити». Слово «*джеріда*» арабською мовою означає оголену пальмову гілку. У минулому як еталон відстані використовували саме подібні палиці. Пізніше з кореня цього слова утворилося слово «*yard*», що позначає одиницю виміру англійською мовою, а в українську мову перейшло у формі слова «*жердина*» (довга палиця). Корінь слова «*калібр*» також має арабське походження. Відомо, що *калібр* позначає діаметр стовбура вогнепальної зброї; з арабської мови це позначення підготовки металевих форм рушничних стовбурів.

Зазначимо, що більшість астрономічних термінів прийшло в латину з арабської мови. Наприклад, відома зірка «*Альдебаран*» (аль-Деберан), «*Альтаір*» (аль-Таір), «*Бетельгейзе*» (бетулен-джовзе) та інші. Усі арабізми науковці розподілили на велику кількість тематичних «гнізд»:

- 1) рослинний і тваринний світ: *артишок, баклажан, газель, кава, лимон, цукор, хна, шафран, естрагон*;
- 2) географічні об'єкти і природно-кліматичні явища: *аварія, азимут, мусон, сироко*;
- 3) соціальний стан та/або статус: *адмірал, візир, султан, халіф, шейх, шериф, шифр, емір*;

- 4) найменування одягу та матеріалів, з яких його виготовлено: *амулет, атлас, бахрома, бісер, кумач, макраме, мішура, паранджа, саван, фата, халат, шуба*;
- 5) наукова термінологія: *азимут, алгебра, алгоритм, алкалоїди, алкоголь, алмаз, алхімія, амбра, бальзам, камфора, цукор, тальк, цифра, шифр*;
- 6) релігійна лексика: *Аллах, джин, імам, іслам, Коран, мечеть, мінарет, мулла, муфтій, хадж, шайтан, шаріат*;
- 7) їжа і напої: *алкоголь, баклажан, лимон, рахат-лукум, цукор, сироп, халва, шафран, щербет, еліксир*;
- 8) найменування, пов'язані з діяльністю людини: *мусульманин, факір*;
- 9) найменування політичної та економічної галузей: *меджліс, халіфат*;
- 10) дорогоцінне каміння: *алмаз, лазурит, яшма*;
- 11) спорудження та їхні частини: *альков, арсенал, гарем, духан, магазин, медресе*;
- 12) література й мова: *альманах, шифр*;
- 13) військова тематика: *джихад, газават, кинджал*;
- 14) емоції та джерело їх появи: *азарт, гашиш, кайф*;
- 15) міра ваги та грошові одиниці: *тара, цехин*;
- 16) музичні інструменти: *лютня, тамбурин*;
- 17) якості людини: *ханжа*.

Як бачимо, більшість слів арабського походження належить до релігійної лексики. Велика частина представлених лексем багатозначна. Наприклад, *тамбурин* – це 1) великий циліндричний двосторонній барабан; 2) французький старовинний народний танець; *шафран* – 1) рід рослин сімейства півникових; 2) сорт яблук; 3) східні прянощі.

Лексеми арабського походження в українській мові часто мають переносні значення. Так, слово *аромат* має додаткове значення «невловимий відбиток, ознака чого-небудь», *арсенал* – «велика кількість, запас чого-небудь: арсенал знань»; *бальзам* – засіб розради, полегшення; *газель* – струнка, граційна

дівчина (зазвичай у віршах про Схід); *мат* – поразка, загибель, безвихідне становище; *Мекка* – зразок чого-небудь, що викликає великий інтерес.

Отже, арабізми з'явилися внаслідок поширення ісламу, мовних і соціокультурних контактів арабів із народами Середньої Азії, Близького Сходу, Північної Африки, Іспанії, завойованими ними в Середньовіччі. З Іспанії через народну та наукову латину значна кількість арабізмів потрапила до романських мов, а звідти через посередництво французької та німецької мов – у слов'янські, зокрема в українську мову. Арабізми проникали в українську мову також через тюркські мови, насамперед караїмську та мову кримчаків. Таким чином, дослідження різних років демонструють перспективність подальшого вивчення арабських запозичень в українській мові як з погляду їх формального, тобто фонетичного та граматичного освоєння, так і з погляду входження в лексичну систему української мови, тенденцій і закономірностей, характерних для цього процесу.

Література:

1. Арабізми. *Мала філологічна енциклопедія* / укладачі: Олександр Скопненко, Тетяна Цимбалюк. Київ : Довіра, 2007. 478 с.
2. Федина В. Арабські лексичні запозичення в українській мові. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2002. № 453. С. 179–182.

Особливості порядку слів в англійській, французькій та українській мовах

Гурбанов Сулейман (Азербайджан)

Науковий керівник – доц. Н.О. Опришко

ХНАДУ, м. Харків

У лінгвістиці типологія порядку слів – це наука про порядок синтаксичних складових мови та того, як різні мови можуть використовувати різні порядки. Цікавими є також кореляції між порядком слів, характерним для різних синтаксичних конструкцій. Первинні типи порядку слів, які становлять інтерес,

– це порядок основних членів речення (відносний порядок суб'єкта, об'єкта та дієслова); порядок модифікаторів-атрибутів (прикметники, числівники, вказівні та присвійні займенники) у словосполученні з іменником; порядок прислівників. Деякі мови використовують зафіксований і чіткий порядок слів, часто покладаючись на порядок складових передачі важливої граматичної інформації. Інші – часто ті, що передають граматичну інформацію за допомогою флексій-закінчень, забезпечують більшу гнучкість, яка може бути використана для кодування прагматичної інформації. Однак більшість мов мають один домінуючий порядок слів, а інші порядки, якщо вони використовуються, вважаються «маркованими».

Англійський порядок слів прямий, його необхідно суворо дотримуватися і він є досить негнучким. Оскільки в англійській мові є лише кілька закінчень (для позначення особи, числа, присвійного відмінка та часу), англійська покладається на порядок слів, щоб показати відносини між членами речення. Англійські іменники не мають відмінкових закінчень (тільки у невеликій групі займенників є деякі закінчення та/або відмінкові форми), тому в основному порядок слів говорить нам, де в реченні знаходяться суб'єкт і об'єкт, а також механізм їхньої взаємодії. Найбільш поширений шаблон базового порядку слів в англійських декларативних реченнях: *subject + predicate + object* (суб'єкт + предикат + об'єкт), який часто називають (SVO) в англійських лінгвістичних джерелах. Суб'єкт міститься на початку речення перед предикатом; предикат слідує за суб'єктом; об'єкт міститься після предикату; обставина (адвербіальний модифікатор) міститься після об'єкта (або після дієслова, за відсутності об'єкта); означення (атрибут, виражений прикметником, порядковим чисельним або присвійним / вказівним займенником) поміщається перед своїм іменником (атрибути у формі іменника з прийменником поміщаються після іменників).

Французький порядок слів теж досить суворо зафіксований, хоча в деяких випадках він дуже відрізняється від структури речень англійською мовою, що може здатися нелогічним для середньостатистичної англомовної людини.

Виділяють дві основні категорії конструкцій із порядком слів, який не можна порушити. Перша категорія слів із відносно зафіксованим порядком включає прикметники та прислівники, але тут також необхідно зробити застереження: значення прикметника має першорядне значення. Якщо ми займаємо позицію прикметників, на відміну від англійської мови, де майже всі прикметники передують іменнику, у французькій мові значна кількість прикметників слідує за іменником. Хороший приклад – прикметники, які називають колір: «livre noir» = чорна книга; національність (країну походження): «voiture japonaise» = японський автомобіль; мистецтва та науки: «étude scientifique/littéraire» = наукове/літературне дослідження; релігії: «pays musulman» = мусульманська країна. У цю групу входять довгі прикметники: «paysage pittoresque» = мальовнича сільська місцевість, «garçon intelligent» = розумний хлопчик. Як бачимо, існує безліч прикметників, які передують іменнику або йдуть за іменником відповідно до значення. І тут порядок фіксований, але слід повторити, що саме значення визначає порядок, а не навпаки. Загалом, прикметник після іменника має більш буквальне значення і характер, отримуючи більший логічний наголос і вагу в реченні. Переходячи до другої категорії, де розміщення слів у певному порядку вказує на можливість вибору, ми опиняємося в нечіткій області, де реєстр, стиль або рівень мови в залежності від обставин набуває першорядного значення. Тут йдеться про модальність висловлювання, а цей аспект французької важко сприймають іноземці.

В українській мові порядок слів досить гнучкий. Незважаючи на те, що українське речення в цілому влаштоване за принципом суб'єкт + предикат + об'єкт, граматичні правила дозволяють використовувати практично будь-яке поєднання суб'єкта, дієслова та об'єкта в реченні. Відносини між частинами українського речення позначаються закінченнями слів. Залежно від граматичного сенсу та ролі у реченні, українські слова мають різні закінчення. Таким чином, члени речення можуть іти практично в будь-якому порядку, не

викликаючи непорозуміння з боку слухача. Для людини, яка вивчає українську мову, немає складнощів у запам'ятовуванні порядку слів – крім того, що він дуже гнучкий. Наприклад, при перекладі українського речення ви можете використовувати порядок слів англійського речення, причому носії мови завжди будуть вас розуміти. У той самий час український порядок слів має особливості. Одна з цих особливостей полягає в тому, що в письмовому українському мовленні нова інформація (або підкреслена логічним наголосом інформація) йде наприкінці речення. Таким чином, порядок слів не змінює значення, якщо фраза вирвана з контексту, але якщо вона є частиною конкретного висловлювання чи тексту, перестановка слів змінює значення. Відомо, що кожна закінчена фраза має тему та рему. Тема – це одне або кілька слів, які виражають вже відому чи зрозумілу інформацію, тобто інформацію, яку сприймають як належне. Рема – це нова інформація, яку хоче повідомити мовець. Рема завжди логічно наголошується в українській мові. Отже, зміна порядку слів у реченні показує цей логічний наголос і, нарешті, сенс, який потрібно змінити. Тобто порядок слів впливає на стиль висловлювання.

Як бачимо, у таких різних мовах, як англійська, французька й українська, існують різні підходи до структурування речень, що пов'язано з граматичними особливостями тієї чи іншої мови, зі значенням слів і навіть із ставленням мовця до теми розмови. Але за умов можливості різних варіантів порядку слів у одній і тій же мові на перший план виходять такі характеристики, як мета висловлювання, регулюючи не лише порядок слів у реченні, а й логічні наголос у ньому.

Література:

1. Gell-Mann, M.; Ruhlen, M. *The origin and evolution of word order. Proceedings of the National Academy of Sciences. 10 October 2011. 108 p.*
2. Russel S. Tomlin, *Basic word order: Functional principles*, London: Croom Helm, 1986. 387 p.

Національно-культурна специфіка жіночого імені в арабській культурі

Ель Кірам Салма (Марокко)

Ім'я людини знаходиться на грані двох реальностей – мовної та культурної. З одного боку, ім'я – це слово, граматично оформлене по законам певної мови. З іншого боку, воно містить у собі певну соціальну інформацію, як то відомості про стать, національність, віросповідання, походження людини її приналежність до певної соціальної групи.

На відміну від сталих українських імен, ім'я у арабів є відображенням історичного життя країни, якостей характеру, що цінилися у чоловіків та жінок, ставлення до природи.

Новонародженим дітям в арабських сім'ях часто дають імена старших членів родини. Інколи, якщо ім'я є застарілим, вибирають близьке за значенням чи за звучанням. Ім'я дитині часто дається ще до народження, якщо мати бачила віщий сон, де їй сповіщається, що в неї народиться син чи дочка і називається його чи її ім'я. В останні роки збільшилась кількість подвійних імен, тому що арабським родинам притаманна велика кількість дітей, але зараз відбувається перехід до сім'ї європейського типу з невеликою кількістю дітей. Це компенсується тим, що дітям дають подвійні імена. Від цього є і користь, бо дитина, коли виросте, може вибрати одне з двох своїх імен. Часто одне ім'я використовується близькими людьми, а друге називають знайомим та колегам. Традиція давати подвійні імена існувала ще здавна. Вважалося, що одне з імен відлякує злих духів.

Розглядаючи красиві імена потрібно відзначити кілька закономірностей того чи іншого вибору, визначити критерії, якими керуються батьки. По перше, ім'я дівчини має бути ніжним, приємним на слух, щоб майбутній чоловік хотів називати лише його. Також ім'я вибирають з певною історичною цінністю, так це ім'я носила бабуся, мама, близька або шанована людина.

У до ісламський період народження дочки не сприймалося як радісна подія. З літописів відомо, що непоодинокими були випадки вбивства новонароджених дівчаток. А якщо їх і залишали в живих, то називали абсолютно неблагозвучно. Але й зараз збереглися такі імена, як Санія – друга (в низці дітей) і Рабіа – четверта. Але могли називати дівчинку і Багідой (Ненависна), Джусамой (Нічний кошмар). Це арабські слова, що передають все презирство давніх кочівників до жіночої статі. Така ось жахлива була традиція.

З прийняттям ісламу звичаї у кочівників стали більш цивілізованими. Іслам об'єднав багато народів Близького Сходу та Середньої Азії. Разом з взаємопроникненням різних культур і запозиченням імен, стала намічатися певна тенденція називати дівчаток мелодійно і милозвучно. При виборі імені для хлопчика велике значення надавалося етимології. А дівчинка нарікалася красиво, щоб її майбутній чоловік міг насолоджуватися не тільки її спогляданням.

Є батьки, які бажають наректи дочку якимось оригінально. Може, вони звучать дещо архаїчно, зате красиво і благородно. Чого вартє тільки ім'я Хума. Так звуть міфічну птицю, що мешкає в тихому місці. Кожен раз, навідуючись до людей, вона дарує їм радість. Це так само, якщо б хтось із слов'ян назвав дочку Жар-птицею. Ляйсан означає «перший весняний дощик». Дуже оригінальне ім'я Надія. Українською це слово означає «надію», а арабською – «подібна ранковій росі».

Кожне ім'я у арабів має глибокий сенс, наповнене похвалами і радісними порівняннями. У перекладі воно часто порівнюється з сонечком, річкою, птицею, квіткою. Імена дочок порівнюють їх з коштовностями, красивими вчинками або силами природи.

Для всього арабського світу ім'я має дуже важливе значення. Воно є найважливішою частиною особистості людини, багато в чому визначає його долю. Жодне ім'я не дається просто так. Того, що воно просто красиво звучить, недостатньо. В іменах прихований глибокий символізм. Більшість з них –

старовинні і походять від різних мов – перської і арабської, іранської і тюркської: Аміра – принцеса, Зафіра – переможниця, Юмн – успіх і удача.

У арабських сім'ях прийнято довго міркувати над тим, як зватимуть дочку, замислюються над значенням імені, враховуючи традиції та звичаї свого роду, його соціальний статус. Ім'я повинно стати гордістю і для самої дівчини, і для її сім'ї: Адаб – ввічлива, чемна; Амаль – надія; Алія – піднесена; Анбар – пахуча; Амані – бажана.

Жіночі арабські імена – образні та дуже яскраві. Найчастіше імена відображають прекрасні риси характеру своїх власниць, оспівують їхню привабливу зовнішність, порівнюючи жінку з усіма благами світу, наприклад, з чудовою квіткою або з романтичним місяцем: Басма – усміхнена, Гайда – витончена, Галія – дорога, Джаміля – вродлива, Каміля – досконала, Інтасар – перемога, Каріма – щедра, Ляміс – м'яка, Маляки – ангел, Нада – роса, Нур – світло, Нузар – золото, Сана – блиск, Сурайя – зірка.

Імена, що починаються з літери «Р» – ознака твердого характеру: Раїда – лідер, Рима – біла антилопа.

Дуже часто красиві імена і їх значення пов'язані з красою і характером їх власниць. Ім'я повинно пестити слух, його проголошення задовольняє заспокоювати того, хто його слухає. Дівчина, чиє ім'я викликає прихильність до себе, та ще й має чудове, благородне значення, отримує більше шансів у житті на удачу й успіх, в тому числі і в заміжжі. Жінка повинна бути символом ніжності і м'якості. Мелодійне звучання імені – дуже важливий фактор життя жінки.

Деякими іменами називають дівчаток нечасто: Сафія – спокійна, чиста; Гайда – Юна і ніжна; Джумана – срібна перлина; Фаріда – унікальна; Сальма – тиха, мирна; Басіма – усміхнена; Каміля – досконала; Мушір – світла; Хала – саяво; Шаад – співоча; Яфьях – висока. Найкрасивішими жіночими іменами визначені: Азіза – сильна; Сурія – найяскравіша зірка; Адяля – справедлива; Шамс – подібна сонцю; Даміра – має сильний характер; Равіль – ранкове сонце.

Широке поширення отримала чудова традиція називати дівчаток назвами квітів: Айгуль – місячна квітка; Варда – троянда; Гульнара – квітка граната; Рейхана – базілік; Ляля – тюльпан; Савсан – лілія.

Найважливіше жіноче ім'я – це ім'я матері Ісуса. Арабською воно звучить як Маріям (Марія). Дослівний переклад цього імені – «побожна», «служить Богу». В різних джерелах можна зустріти різні варіанти написання цього імені: Марьям, Міріам, Маріам, Марйам, Меерім.

Дослідження особливостей називання людей в арабському світі є цікавим та інформативним екскурсом у традиційну арабську культуру. Ім'я живе та розвивається за мовними законами, хоча причини, що стимулюють розвиток імен, є соціальними.

Категорії «ЖИТТЯ» та «СМЕРТЬ» в українських та

азербайджанських прислів'ях

Сеїдов Сінан (Азербайджан)

Науковий керівник – к. пед. наук, доцент Семененко І.Є.

ХНАДУ, м. Харків

Сприйняття світу, притаманне тому чи іншому етносу, його характер неодмінно знаходить своє відображення в особливостях його мови – як лексичних, так і синтаксичних, створюючи унікальну, неповторну для кожного народу мовну картину світу.

Прислів'я та приказки – це жанр усної народної творчості, що супроводжує людину з дня її народження і протягом усього життя. Вже в найдавніших своїх зразках прислів'я і приказки слугують виявом етнопсихологічних особливостей народу, його духовності, світогляду, способу мислення, ціннісних орієнтацій, історико-культурного та господарського досвіду. У прислів'ях і приказках віддзеркалюються спостережливість, допитливість, дотепність і творча сила народу, зафіксовані мовними засобами

або у вигляді лаконічних настанов («Як дбаєш, так і маєш», «Вік живи – вік учись»), або образно, метафорично («Яке коріння, таке й насіння», «Бур'ян росте й без поливу»).

Ознайомлюючись з прислів'ями та приказками інших народів, людина не тільки розширює свій кругозір, але й немовби стає учасником діалогу культур, оскільки має можливість порівняти їх з прислів'ями свого рідного народу і визначити як спільні, так і відмінні риси менталітету різних етносів.

Аналізуючи зміст і сенс прислів'їв і приказок (на прикладі української та азербайджанської мов), ми маємо змогу побачити багато спільних рис у філософському розумінні людського життя, у моральних орієнтирах і оцінках таких різних народів: це, перш за все, усвідомлення того, що життя є швидкоплинним, а час – незворотним. «Літа плывуть, як вода», «Час не чекає», – кажуть нам українські прислів'я. Немовби відлунням озиваються азербайджанські: «День, що минув, більше не повернеться» (Keçən gün ələ düşməz); «Сонце не торкнеться дня, що минає» (Ötən günə gün çatmaz).

Цікаво порівняти ставлення цих народів, сконцентроване в прислів'ях та приказках, до одвічних сфер людського буття – життя і смерті. Перш за все, тут чітко простежується віра в долю, в її неминучість, переконання в тому, що в житті все визначено наперед і людина неспроможна щось змінити. «Розраховуєш на щось – зважай на долю» (Sən saydığını say, gör fəlak nə sayır), «З того, що має відбутися, виходу нема» (Olacağa çarə yoxdur), «Таким є наказ долі» (Fələyin əmrİ belədir), – відзначають азербайджанці. «Що судилося, того не об'їдеш», – так сприймаються події в житті українців. Українці, до того ж, не позбавлені почуття гумору: «Якби знав, де впадеш, то й сіна підклав би».

У свідомості українського народу життєвий шлях уявляється як страждання й випробування: «Гіркий світ, а треба жити», «Живу і світу не бачу», «Життя так вчить, що на тілі синці лишаються»; В азербайджанських прислів'ях передусім наголошується на нерозривному зв'язку життєвого шляху кожної людини з її родиною, оточенням: «Ніхто в світі не живе своїм власним

життям» (Dünyada heç kim tək sə öz ömrünü yaşamır), що є характерною рисою колективістської культури. А прислів'я «У серці кожного відкриваються двері в минуле й майбутнє» (Hər birimizin ürəyində keçmişə və gələcəyə açılan bir qapı vardır) є ілюстрацією крізьвікових стосунків між поколіннями, які змінюють одне одного, але назавжди залишаються серед нащадків зі своїми незабутніми словами й заповідями, почуттями й роздумами, пам'яттю і святинами.

Завершення життєвого шляху також уявляється різними народами дещо по-різному. Можна сказати, що українцям притаманне безпристрасне ставлення до смерті («Помер ти сьогодні, а я завтра», «Жалістю не допоможеш, коли смерть прийшла»), і навіть насмішкливо-іронічне: «Пішов на дно раків годувати», «Не вмер Данило – болячка задавила». Усвідомлення невідворотності смерті простежується і в азербайджанських: «Мертвий не оживе» (Ölən adam dirilməz), «Людина вмирає лише один раз» (Adam bir dəfə ölər), «Кожного покладуть у свою могилу» (Hər kəsi öz qəbrinə qoyacaqlar). Крім того, про людину, яка вмерла, кажуть, що вона змінила свій світ (dünyasını dəyişib), тобто відійшла в потойбічний світ, у існування якого неодмінно повинен вірити кожний мусульманин.

Придивімося трохи ближче до груп прислів'їв, присвячених таким важливим темам, як дружні, родинні та добросусідські стосунки, праця й достаток. Колективізм, товариськість, гостинність азербайджанців, усвідомлення цінності дружби і взаємодопомоги знаходять свій вияв у численних прислів'ях про товаришів, родичів, сусідів, гостей: «Вірний друг ніколи не стане чужим, навіть якщо не бачитиме тебе сто років» (Vəfalı dost yad olmaz, görməsə yüz il səni); «Заради друга не зважають ні на сніг, ні на хуртовину» (Dost yolunda boran olar, qar olar); «Справжній друг пізнається у скрутні часи» (Əsl dost yaman gündə tanınar); «Друзів і тисячі замало, ворога й одного багато» (Dost min isə azdır, düşmən bir isə çoxdur); «Будь-яка річ краща, коли нова, а друг – коли старий» (Hər şeyin tazeşi, dostun köhnəsi); «Хата без гостей – все одно що млин без води» (Qonaqsız ev susuz dəyirman kimidir);

«Гість – світло оселі» (Qonaq evin nurudur); «Нехай зруйнується (впаде) той дім, в якому не буває гостей» (Qonağı gəlməyən qara evlər yıxılsa ucu); «Якщо сусід хороший, то нащо паркан в саду?» (Qonşu qonşu olsa, bağ çərəri neylər?); «Краще добрий сусіда, ніж поганий родич» (Yaxşı qonşu pis qohumdan yaxşıdır). В азербайджанських прислів'ях є й такі судження про сусідів та родичів, які не знайдеш у інших народів. Зокрема, турботливість, яка іноді може бути надмірною, обіграється у напівжартівливій формі: «Якщо сусід добрий, то й сліпа дівчина вийде заміж» (Qonşu qonşu olsa, kor qız əgə gedər), «Навіть якщо родич їстиме твоє м'ясо, він ніколи не викине твоїх кісток» (Qohum sənin ətini yesə də, sümüyünü atmaz) – тобто родичі можуть бути дуже надокучливими, але вони ніколи не полишають людину наодинці з її бідною. Особливості такого світосприйняття слід шукати не лише у побуті, звичаях і традиціях азербайджанців, а й у релігії, яку вони сповідують. Іслам приділяє особливу увагу міцним родинним зв'язкам, добрим стосункам між сусідами і родичами. «Робіть добро батькам, родичам, сиротам, біднякам, сусідам із числа ваших родичів і сусідам, які не є вашими родичами...», – промовляє Священний Коран (сура «ен-Ніса» – «Жінки», аят 36). Багато змістових паралелей про цінність дружби є і в українській мові: «Над друга старого нема в світі нікого», «Як прийде туга – пізнаєш друга».

Проте щира дружба несумісна з багатством. Гроші впливають на товариські стосунки, про що каже азербайджанська приказка: «Росли абрикоси в саду, і були привітання. Немає більше абрикосів, і де ж привітання?» (Bağda ərik var idi – salam əleyk var idi. Bağda ərik qurtardı – salam əleyk qurtardı).

Взагалі-то, характеристики багатих і багатства помітно відрізняються у різних культурах. В українській народній мові багаті люди наділені, як правило, негативними рисами, оскільки християнське віровчення осуджує багатство (згадаймо відомий вислів: «Легше верблюда пройти крізь вушко голки, ніж багатому увійти в Царство Боже»). Простежується також і заздрість до більш забезпечених людей: «Сусід спати не дає – добре живе».

В азербайджанських прислів'ях не помітиш настільки неприхованих заздрощів до багатих, як у слов'янських народів. Зокрема, вислів «У багатого щодня свято» (Varlıya hər gün bayramdır) радше вказує на спосіб життя заможної людини. Водночас у цій культурі увага звертається на те, що багатство не є головним у житті людини, адже життя минає швидко: «Ніхто не візьме з собою багатства на той світ» (Heç kəs o dünyaya özü ilə mal-dövlət aparmır). Негативно оцінюється скупість, жадоба до грошей: «Гроші – корінь усіх поганих вчинків» (Bütün bəd əməllərin kökü puldur). Осуджується нечесно нажити: «Що приходить із шахрайством, піде з вітром» (Kələklə gələn, küləklə gedər).

Щодо ставлення до праці слід зазначити, що українці ж частіше дивляться на працю як на джерело свого матеріального добробуту, успіху: «Хто дбає, той і має», «Щоб лиха не знати, треба своїм плугом на своїй ниві орати», «Хто хоче їсти, мусить з печі злізти». В азербайджанських прислів'ях висміюється ледарство: «Не місив, не ліпив, а готового коржика знайшов» (Nə yoğurdum, nə yarıdım, hazırca kökə tapdım), невправність: «У невмілого робітника інструменти винні» (Pis işçi aləti təqsirkar görər); шанується професіоналізм: «Майстра видно по роботі» (Usta işindən bəllidir), «Будь-яка робота легка в руках майстра» (Hər iş öz ustasının əlində asandır). Подібні вислови є і в українській мові: «Діло майстра величає».

Ледарство, крутість оцінюються вкрай негативно, а працьовитість, наполегливість вважаються найвищими чеснотами людини: «Злий набуток не йде на пожиток», «Хто хоче їсти, мусить з печі злізти».

Порівняльний аналіз прислів'їв і приказок різних народів дає змогу отримати чіткішу картину про риси національного характеру і менталітет різних народів.

Література:

1. Прислів'я та приказки шістьма мовами: близько 2200 одиниць / Уклав Г. Бігун. 2-е вид., випр. і доп. К.: Тандем, 2003. 320 с. Укр., лат., нім., рос., англ., пол.

2. Qurani-Kərimin Azərbaycan dilinə olan tərcüməsi. ərəb dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edənlər Z.M. Bünyadov və V.M. Məmmədəliyev.

Історія створення фінікійського алфавіту

Лага Бараа (Ліван)

науковий керівник – доц. О.М. Ставнича

СумДУ, м. Суми

Небагато давніх народів мають таку кількість винаходів, які змінили долю людства, як фінікійці. Вони створили великі торгові кораблі та пурпур, прозоре скло та алфавіт. Останнє з перелічених винаходів багато в чому визначило долю сучасної цивілізації. Світ був би зовсім іншим, якщо в нас не було б найпростішої і найзручнішої системи письма з усіх, які колись були створені людиною. Цю систему винайшли фінікійці. Вони розмовляли мовою, якої давно вже нема. Фінікійська мова – це одна з семітських мов, найближчі родичі якої давньоєврейська (івріт) та моавітська, про яку ми знаємо лише з одного збереженого напису. Ці три мови називалися «хананійськими» і протиставлялися араміській мові. А разом з араміською мовою вони складали північно-західну гілку семітської мовної сім'ї, до якої належать також східна (аккадська) та південна або арабо-єфіопська гілка. Практично всі хананійські мови мертві. Єдине виключення складає івріт – державна мова Ізраїлю. Ми можемо судити про споріднені їй мови лише за текстами, що збереглися до нашого часу.

Фінікійською мовою розмовляли мешканці прибережних районів Лівану, Палестини, Південної Сирії, а також частини населення Кіпру. Найдавніший напис датується приблизно 1000 роком до нашої ери. Література на фінікійській мові, про існування якої говорять і грецькі, і римські автори, повністю втрачена. Завдяки колоніальній політиці фінікійців їхня мова розповсюдилася

по всьому північному берегу Африки, зокрема в Карфагені, де вона мала назву «пунічної».

Фінікійська мова зникла на території самої Фінікії раніше, ніж в її колоніях. В епоху еллінізму її поступово витіснили арамейська та грецька мови. Мешканці Близького Сходу припинили розмовляти фінікійською приблизно в другому столітті до нашої ери. В західному Середземномор'ї ця мова вживалася набагато довше, можливо, до восьмого століття нашої ери. Тут її витіснили арабські завойовники Північної Африки. З того часу місцеві мешканці розмовляли лише арабською. Найпізніші тексти, які збереглися до нашого часу, на Близькому Сході датуються другим століттям нашої ери, а в Західному Середземномор'ї – третім-четвертим століттями. Створення алфавіту – найбільше культурне досягнення фінікійців. З їх батьківщини – з вузької прибережної полоси на території сучасного Лівану, алфавіт почав триумфальну ходу по світу. Поступово фінікійський алфавіт і споріднені йому системи письма витіснили практично всі інші давні форми писемності, окрім китайської та похідних від неї. Кирилиця та латиниця, арабське та єврейське письмо – усі вони походять від фінікійської. З часом буквений шрифт став відомий в Індії, Індонезії, Середній Азії та Монголії.

Фінікійці створили «універсальну систему письма, досконалість якої доведено всією наступною історією людства, бо йому з того часу не вдалося винайти нічого кращого» [1, с. 5] . З незапам'ятних часів жителі Фінікії знали дві основні форми писемності Стародавнього Сходу: клинопис Месопотамії і ієрогліфічне письмо єгиптян. У останніх вони навчилися використовувати спеціальні значки, що вказують, яка голосна йде за приголосною або перед нею. Вивчаючи клинопис, зрозуміли, що одну і ту ж систему письма можна застосовувати для запису самих різних мов. Найчастіше жителі фінікійських міст, як і сусідньої Сирії, хоч і підпорядковувалися Єгипту, але користувалися не його ієрогліфами, а силабічним клинописом. Але клинопис був складним письмом. Потрібно було пам'ятати до шестисот клинописних знаків, кожен з

яких міг мати кілька значень. Фінікійцям, які переважно займалися торгівлею, важко було користуватись таким складним письмом. Потрібна була проста система, яка дозволяла б не марнували багато часу. І тоді вони створили лінійне письмо, в якому кожному приголосному звуку відповідала одна буква алфавіту, а голосні звуки позначалися спеціальними знаками або зовсім не позначалися за виключенням звуку *a*. Одним з найважливіших центрів, де розроблялось нове письмо, було місто Бібл.

Для створення своєї оригінальної системи фінікійці використали в якості букв видозмінені єгипетські ієрогліфи. Найдавніші написи було знайдено в Палестині та на Синайському півострові, на якому хананії та єгиптяни тісно контактували. Ці написи датуються другим тисячоліттям до нашої ери. Можливо саме тут відбувалися відбір і спрощення деяких єгипетських ієрогліфів, якими хананії стали позначати певні звуки своєї мови. Однак, «знаки Синайської і власне фінікійської писемності, що служили для позначення одних і тих же звуків, сильно відрізнялися один від одного. Це не дає можливості вважати Сінайську писемність безпосереднім предком фінікійської графіки, незважаючи на всю привабливість такого роду припущень, широко поширених в науковій літературі» [1, с. 13].

Згідно з іншою гіпотезою, алфавітна система письма виникла в хананійських горах Палестини. В деяких палестинських містах дійсно знайдено зразки лінійного письма, на довговічних матеріалах: в Лахіші – написи на сосудах, чашах, зброї, в Сихемі – напис на пластині, в Гезері – напис на черепку. Всі вони відносяться до другого тисячоліття до нашої ери. Але більшість дослідників вважають, що ці зразки не мають відношення до головної лінії розвитку алфавітного письма. Можливо ідея створення алфавітної писемності народилася саме в Фінікії, а не була запозичена у сусідніх народів. Сами фінікійці приписували створення букв Таавту. Це міг бути бог письма. Як зауважував Ю.Б. Циркін, сакралізація писемності на Сході не визиває сумнівів, тому в пам'яті народу її творець міг набути риси бога, якому вже потім склали

геніалогію [див.: 2]. І відомий лінгвіст Т.В. Гамкрелідзе підкреслював, що в науці прийнята точка зору, згідно з якою «створення системи письма не було колективною творчістю, а була результатом творчого акту однієї людини» [2, с. 522].

Розглянемо деякі літери фінікійського алфавіту у співвідношенні з арабською, грецькою, латинською системами письма та кирилицею. алеф, первісне значення – *бик*, звук [а]; (׀алеф) в івриті, (ٰаліф) в арабській, Α (альфа) в грецькій, A в латинській, А в кирилиці. Це єдина літера фінікійського алфавіту, яка позначала голосний звук. Взагалі фінікійська мова мала три голосні: *а, і, у*. Але тільки літера *а* позначалася на письмі. Інший приклад далет, первісне значення – *двері*, звук [д]; (ַдалет) в івриті, (ڨдаль) и (ڨзаль) в арабській, Δ (дельта) в грецькій, D в латинській, Д в кирилиці. Літера ламед, первісне значення *палець погонича биків*, звук [л]; (в демалʼ івриті, (ٰлям) в арабській, Λ (лямбда) в грецькій, L в латинській, Л в кирилиці.

Отже, самим існуванням сучасних систем письма ми зобов'язані тямущим фінікійцям, які розібрали людську мову на два десятка звуків. Якби не вони, то жителі багатьох країн Європи і Азії, Африки та Америки зубрили б, подібно китайським школярам, кілька сотень ієрогліфів, і цього багажу знань вистачало тільки на те, щоб читати простенькі статті в газетах. Зараз же протягом року будь-який школяр може вивчитися нормально читати і писати. Без алфавітного письма, – визнають історики, – бурхливий розвиток світової писемності, науки і літератури, тобто записів будь-якого характеру, які не обмежені площею писального матеріалу і повільністю вивчення письма і читання, було б неможливим.

Література:

1. Vance, Donald R. Literary Sources for the History of Palestine and Syria: The Phœnician Inscriptions. *The Biblical Archaeologist*. 1994. № 57 (1). С. 2-19.
2. Фінікійське письмо. Енциклопедичний словник класичних мов / за ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 522.

Інтернаціональні слова

або «хибні друзі перекладача»

Огіфо Проспер Огеновваре (Нігерія)

Науковий керівник – старший викладач В.В. Тараненко,

ХНАДУ, м. Харків

При вивченні іноземної мови ми часто схильні переносити наші мовні звички на чужу мовну систему. Рідна мова, міцно вкорінена в нас, штовхає на помилкові аналогії (русизми). В області лексики вплив рідної мови особливо відчувається в явищі, яке отримало назву «хибні друзі перекладача». За останні роки зріс інтерес дослідників до категорії слів, які називаються в літературі з перекладу «хибними друзями перекладача» (калька з французького *faux amis du traducteur*), т. н. міжмовні відносні синоніми подібного виду, а також міжмовні омоніми і пароніми. При перекладі даної категорії слів можуть відбуватися помилкові ототожнення, оскільки міжмовні аналогізми мають деяку графічну (або фонетичну), граматичну, а часто і семантичну спільність. Аналіз прикладів «хибних друзів» показує, що найбільша кількість помилок виникає при перекладі інтернаціональної лексики.

Інтернаціональні паралелі характеризуються спільністю смислової структури і тому легко ототожнюються при перекладі. Однак в результаті таких ототожнень нерідко виникають помилкові еквіваленти, оскільки поряд зі спільністю в їх смислових структурах є й істотні відмінності, про які перекладач часто забуває. Слід зазначити, що історично «хибні друзі перекладача» є результатом взаємовпливів мов, в обмеженому числі випадків можуть виникати в результаті випадкових збігів, а в споріднених, особливо близькоспоріднених, мовах ґрунтуються на споріднених словах, що походять з загальних прототипів мовиоснови. Їх загальна кількість та роль кожного з можливих джерел в їх утворенні виявляються різними для кожної конкретної пари мов, визначаючись генетичними та історичними зв'язками мов. У

французькій, іспанській, англійській та російській мовах слова цього роду в переважній більшості випадків являють собою прямі або опосередковані запозичення із загального третього джерела, часто це інтернаціональна або псевдо інтернаціональна лексика або паралельні похідні від таких запозичень. Значно менше представлені результати власне франко-, іспано- і англоросійських мовних контактів: слова французького, іспанського та англійського походження в російській мові та російського походження у французькій, іспанській та англійській, хоча серед запозичених слів цієї групи іноді спостерігаються істотні розбіжності зі словами-зразками, що ускладнюють носіям мови-джерела розуміння, здавалося б, "свого" слова в іншій мові. Російська мова запозичила з французької досить багато слів. Дізнаючись про відповідності типу локомотив – locomotive, студенти звикають до думки, що так і повинно бути, що подібні паралельні французькі слова є «друзями» як за змістом, так і за формою.

Насправді не всі французькі слова, потрапивши в російську мову, зберегли свої вихідні значення. Втративши колишні семантичні зв'язки, запозичене слово легко приймає нові значення, відмінні від значення етимона (траса: дорога, trace: слід). Іноді слово, запозичене з французької мови багато років тому, не змінює свого значення в російській мові, а французька замінює його іншим словом. Наприклад, слово parade у французькій мові вже не вживається в значенні «військовий парад». Особливу увагу слід звернути на псевдо французькі слова, яких насправді у французькій мові не існує. У російській мові можна почути такі слова, як: авантюрист, билетер, инструктаж, маршрут, бельэтаж, які дійсно за структурою схожі на французькі. Тоді як по-французьки слід сказати: aventurier, portier, instruction, itinéraire, premierbalcon, тобто вживати або слово з тією ж основою, але з іншим суфіксом, або слово, яке має зовсім іншу основу. Помилкові друзі перекладача», констатує Смуцинська І.В. [1, с. 14], вводять в оману не тільки початківців перекладачів, а й досвідчених майстрів. Насправді, як відзначають багато дослідників цієї

лексичної категорії, «хибні друзі перекладача» здатні вводити в оману не тільки людей, початківців вивчення мови, та й таких, що погано володіють нею. Також небезпечно це мовне явище і для осіб, які впевнено і практично задовільно користуються іноземною мовою, і навіть іноді для фахівців-філологів (у тому числі лексикографів, перекладачів-професіоналів, викладачів). Так виникають численні помилки, які направляють перекладача до семантичних кальок і випадків порушень лексичної сполучуваності або стилістичного узгодження не тільки в процесах користування іноземним мовленням, а й при перекладах на рідну мову.

Смислова структура висловлювання здається перекладачеві цілком очевидною, але насправді вона може мати зовсім інший зміст. Особливо це актуально для усного перекладу, при якому дуже важливим навиком професійного перекладача є навик переключення з однієї мови на іншу. Однією з закономірностей функціонування цієї навички є те, що навик переключення віддає перевагу формально-знаковим зв'язкам. Маються на увазі прямі зв'язки між еквівалентами двох мов при перекладі без ідентифікації денотата (ситуації). Ця закономірність призводить до парадоксального висновку, що смисловий аналіз, який необхідний для уникнення помилок в явищі «хибних друзів перекладача», стає чинником, що гальмує функціонування навички переключення. У цьому полягає одна із суперечностей діяльності усного перекладача. Відмова в цілому ряді випадків від денотативних зв'язків (смисловий аналіз) підвищує ефективність функціонування навички переключення, але ігнорування денотата призводить до таких помилок, як «буквалізм» (дослівний переклад).

Необхідно зупинитися на п'яти аспектах, в яких прийнято розглядати «хибних друзів перекладача»:

1. Семантичний аспект – семантична розбіжність значень паралельних слів. Ця група є найбільш типовою і численною. У цій категорії слід розрізняти розбіжності у всіх значеннях: вінегрет – vinaigrette (соус, заправка для салату),

сода – soda (питна вода), а також розбіжності часткові: *auditoire* – збігається зі словом аудиторія в значенні «слухачі», але російське слово має ще значення «клас», «приміщення», в цьому значенні французьке слово *auditoire* стає для російської «хибним другом перекладача».

2. Фразеологічний аспект – контекстуальні «хибні друзі перекладача». В цьому випадку французькі слова є помилковими тільки в певних фразеологічних поєднаннях. Так російське слово паника відповідає французькому *panique*, але ²⁴⁷ впадуть в панику передається дієсловом *s'affoler*, армія – це *armée*, а ось служить в армії перекладається, як *faire son service militaire*.

3. Стилiстичний аспект – в цьому випадку російсько-французькі пари слів відрізняються стилістично, маючи приблизно однакові значення. Найчастіше французький етимон нейтральний, а російське слово швидше за все застаріло і набуло іронічний характер. Таке слово в російській мові часто вживається в стилістичних цілях як в літературній, так і в розмовній мові. Порівняйте, апартаменти – *appartement* (квартира), баталія – *bataille* (битва), вояж – *voyage* (подорож). Іноді французька паралель належить професійному стилю мовлення і дорівнює, як правило, науковим термінам з обмеженим вживанням, в той час як російська паралель є повсякденним словом. В даному випадку виходить, що *kérosène* (очищений керосин), *compas* (циркуль, морський компас), *mixture* (суміш, склад) не відповідають по стилю російським загальноновживаним керосин, компас, микстура і є для нас в цьому сенсі «хибними друзями». Справжніми еквівалентами російських слів є *pétrole* (гас), *boussole* (компас), *potion* (мікстура).

4. Формальний аспект – різне суфіксальне оформлення однакових слів часто сприяє появі помилкових еквівалентів. Так, суфікс *-іст* є інтернаціональним, і деякі збіги типу гуморист – *humoriste*, оптиміст – *optimiste* дозволяють зустріти у людей, які вивчають французьку мову, побудову по помилковій аналогії слів типу «*artilleriste*», «*cavaleriste*» замість *artilleur*

(артилерист), cavalier (кавалерист). Аналогічно, якщо кандидатура – це candidature, то партитура теж звучить як «partiture» замість partition. Іноді російському слову відповідає похідне не тільки з іншим суфіксом, а й з іншою основою або ж перифразою (дирижер – chefd'orchestre). У деяких випадках, досить рідкісних, повному російському слову буде відповідати скорочене французьке, наприклад: трамвай - tram, французьке ж tramway належить професійному стилю.

5. Етнографічний аспект – слова, запозичені з французької та інших мов, в даний час висловлюють предмети і явища, типові тільки для російського життя, і тому важко перекладаються на французьку мову. Наприклад, брикет (харчовий), сам по собі, не існує у французькому житті, і можна говорити лише про його приблизний еквівалент – sachet (desoupe). Такі слова як агитировать, активист, фельетон, интеллигент та інші, які прийняли трохи інше значення в російській мові в зв'язку з радянськими і пострадянськими реаліями можуть бути переведені на французьку мову лише приблизно в зв'язку з відсутністю повних аналогів у французькій мові. У зв'язку зі злободенністю проблеми «хибних друзів» були створені спеціальні словники. Словники цього роду об'єднує та особливість, що вони не замінюють – для розглянутих слів – звичайних двомовних словників, а є збірниками своєрідних, нерідко вельми цінних, але часом випадкових коментарів до них. [2, с. 37],

Такі коментарі спрямовані на попередження помилок при користуванні іноземною мовою, іноді – на підвищення якості перекладів на рідну мову та навіть просто на підвищення культури рідної мови. У теоретичному та практичному відношеннях більш корисні словники "хибних друзів перекладача", що дають опис всіх значень, властивих кожному слову, та відображають його стилістичні, емоційно-експресивні, найважливіші граматичні характеристики та лексичну сполучуваність.

Література:

1. Смуцинська І.В. Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу. Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження та перспективи. 2010, вип. 27.
2. Турчина А. А. Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Випуск 17. К., 2012. С. 121–126.

Література Марокко арабською мовою

Мааруфі Омар (Марокко)

Науковий керівник – старший викладач Ушакова Н.В.,

ХНАДУ, Харків

Історичні події завжди впливають на розвиток культурних традицій країни. Тому є підтвердженням становлення літератури Марокко як частини загальної національної культури.

Так, іспанський вплив сусіднього арабського Халіфату значною мірою відчувається у середньовічній прозі та поезії, які довго залишалися у владі стилістичних хитрувань і манірності, властивих арабсько-іспанській літературі. В середньовічній марокканській літературі всесвітньо відомі автори географічних творів аль-Ідрісі (автор всесвітньої географії і карти світу (12 ст.); Ібн Батута (14 ст.) (автор розповіді про подорожі до Африки й Азії) займають особливе місце. Створений ними жанр «ріхла» (опис «ходінь» в Мекку) набув у Марокко особливої популярності та зберігся до нашого часу. У жанрі художньо-історичного літопису творило багато письменників аж до наших днів: аль-Марракуші (12 ст.), Ібн аль-Ідар (13 ст.), Аль-Уфрані (18 ст.), Аль-Каттані (19 ст.), Аз-Зай-йані (20 ст.) та ін. Відомий літопис Ахмеда ан-Насірі «Кітаб аль-Істікса» (19 ст.) розглядають як неперевершену літературну пам'ятку.

Жанри традиційної середньовічної поезії – касида з її різновидами, газель, елегія, сатира, а також римована проза садж – всі вони дійшли до наших днів. Найкращим традиційним поетом і віртуозом саджа вважається Мухаммед

Гаррі. Сучасний лірик Мухаммед аль-Халауї пише касиди на політичні теми: про єдність марокканців з арабами інших країн Сходу (вірш. «Абу-с-Салж»), про боротьбу за мир тощо.

Новий стиль ввели в марокканську літературу публіцист Абд аль-Хафід аль-Фасі, Мухамед Азіз Лахбабі, який створює життєрадісні «вірші в прозі», Мухаммед ат-Танжауї, який вперше в марокканській літературі написав драматичний твір у віршах («Гімн вільних»). Як есеїсти і критики відомі такі митці, як Абд аль-Хафід аль-Фасі, Абдаль-Кадер ас-Сахраун, Мухаммед ат-Тазі, Абдаллах ас-Садані тощо. Найбільш видатні прозаїки здобули освіту за кордоном і добре знайомі з європейською культурою. Абд аль-Мажид бен Джаллун, дипломат, автор книги спогадів «Дитинство», примітної за щирість почуття і свіжість сприйняття, збірки новел «Долина плачу» (1948) про період французького протекторату над Марокко.

Традиційна арабська література не знає драматургії, так само як арабське мистецтво не знало театру. Після отримання незалежності в Марокко почав розвиватися національний театральний репертуар. У 60-х рр. з'явилися історичні драми аль-Хасана ас-Саїха: «Арджлуна», «Сулейман Пишний», «Малікшах» і ін. Поряд з цим на літературну мову переводяться п'єси класичного європейського репертуару.

У Марокко, як і в усьому Магрибі, на арабському діалекті існує усна народна творчість: казки, прислів'я, приказки, загадки, вірші та пісні. Основний діалектна жанр – пісня, ритм якої побудований на місцевих народних мелодіях, іноді дуже древніх, які нічого спільного не мають з метрами класичної арабської поезії (аруз). Казковий матеріал дуже великий. Його передають з вуст у вуста професійні оповідачки, зазвичай неписьменні. Казки та легенди Марокко на арабському діалекті не раз збиралися європейськими дослідниками за допомогою марокканців і видавалися в іспанських і французьких перекладах. Основні теми – це історії про людоджерів і велетнів (Вохо, Гуль, Афріт, Хадідуан, Мкідеш).

В усній поезії марокканців використовується арабський діалект, на якому говорять у повсякденному житті, але записи діалектальної творчості роблять так званою мовою мелхун («помилковий», або «мелодійний»), яка являє собою особливий вид наслідування середньовічної бедуїнської поезії з її штучними «бедуїнізмами» і умовними образами. Цією мовою написано багато касид і пісень, які становлять т. зв. фольклорний жанр (ша'бі) в магрибській музиці. Перша касида на мелхуні належить поетові 16 ст. Абу Фарісу Абд аль-Азізу аль-Меграуї. Творчість його захоплює дотепер, про нього складена приказка: «Все велике – порожнє, крім пальми та Меграуї».

Розвитку поезії на мелхуні сприяв прихід у Марокко до влади Саадійської династії, пов'язаної з бедуїнами. У 17 ст. в Марокко прибули з Тлемсена, рятуючись від турків, знамениті поети і співаки Сайд бен Абдаллах аль-Міндасі ат-Тлемсене, Ахмед Бен Тріки й ін., що сприяло розвитку цього жанру. Протягом наступних двох століть поезія на мелхуні продовжувала процвітати в трьох центрах Марокко: Фесі, Мекнесі та Марракеші.

Фес вважається центром літературних і музичних традицій, вивезених маврами з Іспанії, а Марракеш – центром місцевого жанру гриха (легкі пісні, часто імпровізовані виконавцями – грайхі, які, збираючись в оркестри з 3-4 чоловік, виступають по черзі). Жанр гриха винайдений в 17 ст. аль-Масмуді. Гумористичні касиди майже всі належать поетові і співакові Сі аль-Мадані ат-Теркмані (17 ст.). Співак Сіді Лахдар бен Хлуф процвітав у жанрі мувашшах; йому ж належить авторство Мтал (диспуту) «Сварка очей з розумом». Література марокканського народу берберською мовою представлена в основному усною народною творчістю.

Крім поширених легенд, оповідань, розповідей і байок (переважно, тваринний епос у прозі), а також досить рясної поетичної творчості, відомі цикли поем, об'єднаних одним сюжетом або легендарним героєм: цикл Сіді Хаммам, цикл Сабі, цикл біблійно-коранічного Йосипа тощо. Всі вони виконуються групами мандрівних співаків. Крім оригінальної творчості,

берберською мовою створено й перекладну з арабської мови літературу, написану за допомогою арабського алфавіту, пристосованого для берберської мови починаючи з 12 ст.

Сюжети Попелюшки, Хлопчика-мізинчика й інших відомих європейських казок давно існують також в берберській літературі (при цьому говорити про запозичення навряд чи можливо). Література марокканського народу французькою мовою теж існує. Деякі марокканські письменники, як араби, так і бербери, подібно до багатьох алжирських письменників, тепер пишуть і друкуються по-французьки: Мухаммед Азіз Лахбабі, Ахмед ас-Сафрії, Ібн аль-Хашмі, Дріс аш-Шрайбі. Багато газет і журналів виходили або виходять французькою мовою: «La Nation» («Нація») тощо.

Література:

1. Mohammed el-Fassi, Littérature marocaine, Encyclopédie Coloniale et Maritime, t. 4, P., 1997
2. Colin G. S., Littérature arabe dialectale, Encyclopédie de l'Islam, t. 3, Leyde — P., 1928, p. 334—40;
3. Jouin J., Nouveaux poèmes de Fès et de Rabat-Salé, «Hespéris», 1998, v. 45. Notes sur les chants populaires du Rif, «Archives Berbères», 1995, t. 1.

Наголос як «пульс» слова

Вагне Куадіо Сімеон(Кот-д'Івуар), Уаттара Хуссан(Кот-д'Івуар)

науковий керівник – доц. І. М. Фецько

ЛНУ ім. І.Я.Франка, Львів

Що таке наголос? У будь-якій мові слова діляться на склади. У кожному складі обов'язково є голосний і зазвичай один або кілька приголосних. Не всі склади вимовляються однаково. Зазвичай в словах виділяється один склад. Голосний в ньому вимовляється голосніше і довше, ніж в інших мовах. Цей склад називається ударним, а голосний – ударним. Голосний відзначається значком – наголосом.

В українській мові наголос може падати на різні голосні як на початку слова, так і в кінці або в середині слова. В англійській мові наголос теж може

знаходитись в різних місцях: на початку слова (*róbin* – улюблена пташка англіїців), в середині слова (*contáiner* – ящик) і в кінці (*kangaróo* – кенгуру), хоча найчастіше англійський наголос зустрічається на початку слова. Наголос іноді порівнюють з пульсом в слові, бо він схожий на биття серця. Поки ми чуємо правильну мову, в якій всі слова вимовляють з правильним наголосом, ми думаємо тільки про значення слова, але слухати мову з неправильним наголосом дуже важко. Особливо це складно для іноземних студентів. Адже ми на початку навчання погано розуміємо навіть правильну мову. Наголос – це музичний тон, який налаштовує нас на слово. Наголос, який знаходиться на своєму місці, допомагає нам упізнати слово. А мова з неправильними наголосами дуже схожа на нерітмічний пульс. Ми знаємо, що наголошені голосні в українській мові вимовляються довше і голосніше, ніж ненаголошені.

Але не у всіх мовах наголос виражається таким способом. У деяких мовах він має зовсім іншу природу. Є такі цікаві мови, в яких виділяється не один наголошений склад слова, а кожен склад. Мова людей, які говорять на таких мовах, схожа на спів по нотах. Ця особливість характерна для більшості мов Південно-Східної Азії (китайська, в'єтнамська, тайська), а також для деяких мов Тропічної Африки (найбільші з них – хауса і йоруба в Нігерії) та деяких інших мов світу. Ці мови називаються тоновими, тому що в них тонуються всі голосні в слові. В результаті виходить, що виділяється кожен склад. Про такі мови можна сказати, що в них наголос на кожному складі або, що в них немає наголосу. Друге твердження є більш точним, так як ні в китайській, ні у в'єтнамській, ні в тайській мовах не виділяється ні один склад. Зовсім інша справа в українській мові. Щоб правильно сказати українське слово, ми повинні не тільки вимовити ті звуки, з яких воно складається, але і правильно поставити в ньому наголос. Українська мова один з тих мов, в яких наголос відіграє дуже важливу роль для розуміння значення слів. Норми наголосу – це одна з головних проблем української мови, так як його потрібно запам'ятовувати

разом зі словом. Для іноземних студентів, це дуже важко, тому що в українській мові є велика кількість вимовних варіантів. Труднощі в засвоєнні правильного наголосу в українських словах пов'язані з деякими особливостями. Перша полягає в тому, що наголос в українських словах не знаходиться на якомусь певному складі, як в інших мовах (у французькій мові він падає на останній склад у слові, в польській – на передостанній, в чеській та угорській – на перший). Такий наголос називають вільним, він може бути на будь-якому складі: *місто*, *синій*, *слухати* (перший склад), *Антон*, *квартира*, *кімната* (другий склад), *телевізор*, *фотографія*, *викладач* (третій склад).

Від місця наголосу дуже залежить зовнішня форма слова: наприклад, француз не зможе правильно вимовити слово, якщо воно має наголос не на останньому складі. І нам важко буде зрозуміти слова «шапка», «супутник», вимовлені французом з наголосом в кінці слова. Другою особливістю українського наголосу є його здатність падати на різні склади в різних формах одного слова. Наприклад, дієслово *хотіти* в формі інфінітива має наголос на другому складі, але в теперішньому часі І особи однини він змінює місце з другого складу на перший – *хочу*. І таких слів в українській мові дуже багато. Зазвичай переміщення наголосу пов'язано зі зміною форми. Так, в іменниках жіночого роду з наголосом на останньому складі в однині (*сестра́*, *земля́*, *голова́*) у множині відбувається перенесення наголосу на перший склад (*се́стри*, *зе́млі*, *го́лови*). А в іменників середнього роду наголос з першого складу переходить на останній (*місто* – *міста́*, *місце* – *місця тощо*). Однак, є іменники середнього роду, які змінюються по типу жіночого роду (*вікно́* – *вікна та ін.*). Але не завжди наголос змінює місце: наприклад в слові *слухати* наголос стоїть на першому складі у всіх формах, а в слові *трава́* наголос падає на останній склад у всіх формах однини, а у множині переходить на перший склад так само у всіх формах (*трава́* – *тра́ви* – *траво́ю* – *тра́вами*). У такому нестійкому наголосі є своя логіка: різні форми одного і того ж слова

можна відрізнити з його допомогою один від одного. Особливо це важливо для тих форм, які мають однакові закінчення.

Але тим, для кого українська мова є нерідною, такий наголос завдає багато неприємностей. Їм потрібно запам'ятати не тільки склад, на який падає наголос, але ще і як він змінюється всередині слова. Великі труднощі у вживанні наголосу представляють короткі прикметники. Серед них є велика група слів, де в залежності від форми змінюється наголос. Серед дієслів, наприклад, є ряд слів, які в залежності від форми змінюють наголос. Дієслова *жити*, *пити*, *бути*, *дати* з префіксами змінюють місце наголосу. Схема цих змін нестандартна. Незмінною залишається лише форма жіночого роду минулого часу з наголосом на закінченні (*була́*, *жила́*, *пила́*, *дала́*). Рухливість українського наголосу змушує нас бути уважними при виборі і вживанні дієслівних форм. Це труднощі мови, але в цьому є і позитивний момент – слово в різних формах звучить по-новому.

Такий важкий наголос, як в українській мові, зустрічається рідко. Може бути щось схоже в литовській і давньогрецькій мовах. Тому помилки роблять іноземні студенти, які вчаться не тільки на підготовчому факультеті, а й на різних курсах основних факультетів.

Наголос в українській мові виконує роль розрізнявача змісту в схожих словах, тобто допомагає розрізняти омографи [див.: 1, с. 112-115]. Деякі українські слова мають однакове написання, але різне значення, яке залежить від місця наголосу. Такі слова називають омографами. Все омографи можна розділити на кілька груп. До першої групи входять слова однієї частини мови. Наприклад: *за́мок* – красива оригінальна будівля (наголос на першому складі) – *замо́к* – обладнання для фіксації дверей (наголос на другому складі); *орга́н* – музичний інструмент (наголос на другому складі) – *о́рган* – частина тіла людини (наголос на першому складі); *а́тлас* – карти (наголос на першому складі) – *атла́с* – красива тканина (наголос на другому складі) тощо. Другу групу утворюють різні форми одного і того ж слова. Наприклад: *ві́кна* –

множина іменника в називному відмінку (наголос на першому складі) – *вікна́* –
однина іменника в родовому відмінку (наголос на другому складі).

Наступна особливість українського наголосу – його непостійність в часі. Те, що раніше було правильно зараз помилково. Слова *символ*, *авто́бус*, *авто́граф*, *аге́нт*, *магази́н* і багато інших в XIX столітті мали інший наголос. Процес зміни наголосу триває і зараз і, напевно, ще більш інтенсивно. Багато варіантів слів, які раніше вважалися нелітературними, зараз вживаються в офіційних колах, і навіть на телебаченні: *вірші́* (з наголосом на оситанній склад, замість першого), *новий* (із наголосом на перший склад, замість останнього) і ін., хоча вважаються менш бажаними. У деяких словах допускається два варіанти наголосу: *та́кож* — *такóж*, *пóмилка* – *помі́лка* тощо.

Можемо сказати, що мова служить суспільству, і значить, що вона розвивається, покращується, змінюється, як і все в природі. З цього можна зробити висновок: потрібно стежити за змінами в мові, уважно слухати, що і як говорять професіонали та носії мови, читати словники та іншу літературу – особливо тим, хто вивчає українську мову як іноземну.

Література

1. Шевчук С. В., Кабиш О. О., Клименко І. В. Сучасна українська літературна мова (українською). Київ: Алерта, 2011. 544 с.

Мовна особистість у полікультурному світі

*Матеріали 86-ї Міжнародної науково-практичної
студентської конференції*

(Харків, 11 квітня 2024 року)

Відповідальний за випуск

доц. Опришко Н.О.

Стиль та орфографія авторів збережені. Відповідальність за
унікальність несуть доповідач і науковий керівник.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
вул. Ярослава Мудрого, 25
м. Харків, 61002